

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 1

CASA MEMORIALĂ „IOSIF VULCAN”
HOLOD 2026

Capitolul întâi

DOSARUL 1865/IV/287

Degetele găsiră anomalia înainte ca mintea să o înregistreze. Era o asperitate aproape imperceptibilă, o fibră a hârtiei care se opunea glisării fine, ca o cicatrice veche sub un strat de praf.

Mara Ionescu lucra de patru ore în sala de lectură a Arhivelor Naționale ale Ungariei, la etajul al doilea al clădirii din Piața *Bécsi kapu*, și trecuse deja prin douăzeci și trei de dosare fără să simtă altceva decât monotonia familiară a birocrației imperiale. Cererile de autorizare pentru periodice arătau toate la fel: un formular tipizat, o cerere scrisă de mână, un raport de evaluare, o rezoluție. Imperiul Habsburgic funcționa prin hârtie. Iar hârtia, după un secol și jumătate, își pierduse orice dramă.

Aerul din sala de lectură avea acea răceală uscată, conservată, care părea să absoarbă sunetele străzii, lăsând loc doar foșnetului sec al paginilor.

Dosarul 1865/IV/287 nu arăta diferit de celelalte. Copertă de carton cenușiu, legată cu panglică de bumbac decolorată, etichetă scrisă cu cerneală neagră, cursiv, în maghiară: *Sajtóügyi iratok, 1865 április-június*. Acte privind presa, aprilie–iunie 1865. Un dosar administrativ de rutină — corespondența Cancelariei Locotenenței regale din Buda, privind autorizarea și supravegherea publicațiilor periodice.

Mara îl deschise cu gestul mecanic pe care îl repetase de sute de ori: mâna stângă stabilizând coperta, mâna dreaptă ridicând filele din colțul de jos, numărând. Patruzeci și două, patruzeci și trei, patruzeci și patru. Cereri în maghiară, în germană, una în slovacă. Rapoarte de cenzor — scurte, standardizate, identice ca structură. *A kérelem megfelel...* Cererea corespunde

prevederilor... *Nincs akadály*... Nu există obstacole... Limba imperiului era o limbă a negațiilor prudente: *lucrurile nu erau aprobate, ci li se constata absența obstacolelor. Imperiul nu spunea da. Spunea că nu poate spune nu.*

Fila patruzeci și șapte.

Degetele se opriră. Mara nu înțelese imediat de ce. Privirea o luă înaintea gândului, coborând pe foaie cu o grabă de care nu poți scăpa când lucrezi cu documente vechi: vrei să vezi tot, dintr-odată, înainte ca hârtia să decidă că ți-a arătat destul. Era un raport de evaluare — formatul tipic, antetul cancelariei, data, semnătura. Dar ceva nu se potrivea.

Citi de la început.

Jelentés a „Familia” című időszaki lap kiadási kérelméről.

Raport privind cererea de editare a periodicului intitulat „Familia”.

A kérelmező, Vulcan József, joghallgató, a Budai Helytartótanácsához benyújtott kérelmében egy „enciklopédikus és szépirodalmi illusztrált lap” kiadására kér engedélyt, román nyelven, hetente megjelenő formában.

Solicitantul, Iosif Vulcan, student în drept, cere, prin adresa depusă la Consiliul Locotenenței din Buda, autorizație pentru editarea unei „foi enciclopedice și beletristice ilustrate”, în limba română, cu apariție săptămânală.

Până aici, nimic neobișnuit. Un raport ca sute altele. Mara continua să citească, mai degrabă din inerție profesională decât din curiozitate.

Apoi ajunse la alineatul trei.

A kérelem formailag kifogástalan. A tervezett lap jellege — enciklopédikus és szépirodalmi — nem esik a politikai sajtó kategóriájába, így kaució letétele nem szükséges. A kérelmező pesti lakhellyel rendelkezik és jogi tanulmányait a Pesti Tudományegyetemen folytatja.

Cererea este impecabilă din punct de vedere formal. Caracterul publicației proiectate — *enciclopedic și beletristic* — nu se încadrează în categoria presei politice, prin urmare depunerea unei garanții financiare, nu este necesară. Solicitantul are domiciliul în Pesta și urmează studii juridice la Universitatea din Pesta.

Mai trecu o dată cu privirea peste pasaj. Ceva o deranja, dar nu reușea să identifice motivul. Raportul era corect. Formularea, standard. Evaluarea, rezonabilă. Un lucru — nu în ceea ce scria, ci în ceea ce nu scria — nu se potrivea cu celelalte rapoarte din dosar. Întoarse filele înapoi. Își confirmă singură detaliul. Raportul pentru cererea ziarului din Debrecen: *Az 1852. évi sajtórendelet 3. §-a értelmében...* Conform paragrafului 3 al ordonanței presei din 1852... Raportul pentru almanahul german din Pozsony: *Az 1852. évi sajtórendelet alapján...* În temeiul ordonanței presei din 1852...

Toate celelalte rapoarte citau o bază legală. Fiecare. Fără excepție. Un paragraf, un articol, o ordonanță. Limba imperiului nu funcționa fără referință — era un mecanism de trimiteri, de recursuri, de autorități invocate. Niciun funcționar al Cancelariei nu scria un raport de evaluare fără să citeze legea.

Raportul de la fila patruzeci și șapte nu cita nimic.

Mara reveni la text. Citi ultimul alineat.

Mindezek alapján a kérelem teljesítése ellen hatályos rendelet alapján kifogás nem emelhető. Hatályos rendeletet azonban nem találtam.

Pe baza celor de mai sus, împotriva admiterii cererii nu se poate ridica obiecție în temeiul unei ordonanțe în vigoare. O ordonanță în vigoare, însă, nu am găsit.

Se întoarse la propoziția a doua și o reluă, cu o răbdare aspră.

Hatályos rendeletet azonban nem találtam.

O ordonanță în vigoare, însă, nu am găsit.

Se uită la semnătură. Caligrafie cursivă, regulată, cu un florilegiu mic sub linia finală: *Szegedy Kálmán, az időszaki sajtó felügyeleti osztályának előadója*. Kálmán Szegedy, referent al secției de supraveghere a presei periodice.

Puse dosarul pe masă. Își scoase ochelarii — un gest pe care îl făcea instinctiv când ceva o neliniștea, de parcă vederea clară a lucrurilor devenea, în momente ca acestea, un obstacol. Fără ochelari, sala de lectură devenea un spațiu moleșit, difuz. Cineva tușea. Cineva răsfoia pagini cu zgomotul acela caracteristic al mânăuirii atente a lucrurilor fragile.

Un cenzor al imperiului consemnase, într-un document oficial, că imperiul nu are o lege. Nu că legea interzice. Nu că legea permite. Ci că legea nu există.

Și în acea absență, un tânăr de douăzeci și patru de ani primise dreptul de a tipări o revistă în limba română, în capitala Ungariei, în anul 1865.

Mara își puse ochelarii la loc. Dosarul era deschis la fila patruzeci și șapte. Afară, Budapesta continua să existe — zgomotoasă, nepăsătoare, construită peste straturi de decizii, pe care nimeni nu și le amintea.

Fotografie fila cu telefonul — cel cu ecranul crăpat, pe care nu-l schimbase de doi ani, și prin al cărui geam fisurat lumea apărea întotdeauna ușor deplasată, ca prin ochiul unui martor nesigur. Apoi, după o ezitare de care nu era pe deplin conștientă, fotografie și semnătura. Separat. De aproape.

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 2

Capitolul al doilea

CERCETĂTOAREA

Apartamentul din strada Dob avea un singur avantaj real: lumina. Între orele două și cinci, după-amiaza, soarele traversa fereastra de la bucătărie și ajungea până în camera de lucru, proiectând pe peretele opus un dreptunghi care se deplasa imperceptibil, ca un dosar deschis de o mână foarte lentă. Mara închiriasse apartamentul tocmai pentru lumina aceea. Nu pentru dimensiuni — camera de lucru era atât de mică încât biroul, scaunul și etajera cu cărți ocupau aproape tot spațiul, iar noaptea, când se ridica de la birou, trebuia să facă un pas lateral ca să ocolească stiva de dosare fotocopiate de pe podea. Nu pentru cartier — *Erzsébetváros* era plin de baruri în curți interioare scorjite, cu muzică prea tare, și de turiști care fotografiau fațade de sinagogi și ziduri încărcate de afișe. Nu pentru preț — care era absurd, ca tot ce era absurd în Budapesta anului 2025, un oraș în care chiriile creșteau mai repede decât salariile, iar cercetătorii postdoctorali nu aveau niciun motiv rațional să locuiască.

Dar lumina. Lumina merita.

În seara aceea, lumina dispăruse de mult. Mara stătea la birou cu laptopul deschis, cu ceașca de ceai rece lângă coate și cu fotografia semnăturii lui Szegedy mărită pe ecran. Se uita la ea nu cu privirea care caută, ci cu privirea care așteaptă — privirea pe care o ai în fața unui document când simți că ai ratat ceva la prima lectură și nu știi încă ce. Se uita așa cum te uiți la chipul unui om pe care l-ai întâlnit o singură dată și a cărui expresie nu o poți uita, deși nu poți explica de ce.

Kálmán Szegedy.

Căutase numele în toate bazele de date la care avea acces. *Magyar Nemzeti Levéltár* — baza digitalizată. *Hungaricana. Arcanum*. Răscoli și indexul fondului Cămarilor Locotenentei, anul 1865, litera S. Rezultatele: *Szegedy Kálmán* apărea pe unsprezece documente, toate din perioada 1863–1867. Rapoarte de evaluare a cererilor de autorizare pentru publicații periodice. Unsprezece rapoarte în patru ani. Un funcționar minor într-un birou minor, al unui imperiu care încă nu știa cât de profund avea să se transforme.

Nicio dată de naștere. Nicio dată de deces. Nicio referință în dicționare biografice, almanahuri, corespondențe publicate. Szegedy exista doar prin semnăturile sale. Unsprezece semnături pe unsprezece rapoarte — și atât. Tot ce mai rămăsese dintr-un om era o caligrafie cursivă, cu un florilegiu sub litera finală.

Deschise un fișier nou pe laptop. Scrise:

Szegedy — întrebări.

Apoi, dedesubt:

1. De ce nu citează nicio bază legală în raportul pentru Vulcan?
2. De ce citează una în toate celelalte?
3. „Nu am găsit o ordonanță în vigoare” — formulare deliberată sau rutină?
4. Știa ce scrie?

Se opri. Întrebarea a patra era singura care conta. Dar era și singura la care nu putea răspunde. Niciun document din lume nu poate spune ce a gândit un om în momentul în care a pus penița pe hârtie.

Cunoștea problema. Orice istoric o cunoaște. O învățase la seminar, la Cluj, cu profesorul Sigmirean — care avea obiceiul de a pune această întrebare la fiecare prezentare de referat: „Și de unde știi ce a gândit?”

Mara nu reușea să se oprească din privit semnătura.

Se ridică de la birou. Făcu pasul lateral ca să ocolească dosarele. Intră în bucătărie. Puse ceainicul pe foc. Așteptă. Bucătăria era minusculă — două plite, o chiuvetă, un frigider pe jumătate gol. În frigider, ce era mereu: brânză, roșii, o jumătate de pâine de la brutăria de pe Wesselényi. Pe pervazul ferestrei, o plantă de care uitase într-o vară și care, inexplicabil, supraviețuise. O uda din când în când, cu un sentiment pe jumătate vinovat, pe jumătate admirativ.

Ceainicul fluieră. Turnă apa peste plicul de ceai. Rămase în picioare, cu ceașca în mâini, privind pe fereastră. Strada Dob, la ora zece seara: trotuar ud, un biciclist, un câine fără stăpân, care traversa strada cu demnitatea specifică câinilor fără stăpân, de parcă străzile le-ar aparține.

Se gândi la Szegedy.

Își surprinse propriul gând — iar surprinderea deveni, la rândul ei, o informație —: nu la Vulcan se gândea. Vulcan era cel important. Vulcan era cel care înființase revista, cel care îl publicase pe Eminescu, cel care construisese patruzeci și doi de ani de presă culturală românească. Vulcan era subiectul. Szegedy era o notă de subsol.

Nota de subsol o ținea trează la zece seara, cu ceai în mână, într-un apartament din Budapesta.

Se întoarse la birou. Deschise *Hungaricana* din nou. Căută altceva de data asta — nu numele lui Szegedy, ci funcția lui. Referent al secției de supraveghere a presei periodice. Cine mai lucrase în acea secție? Ce atribuții avea? Cui raporta?

Găsi un regulament intern al Cancelariei Locotenenței, datat 1862, parțial digitalizat. Îl deschise. Limba era o maghiară birocratică, sufocantă —

propoziții lungi, subordonate multiple, participii care se contorsionau în jurul unor substantive abstracte ca niște plante agățătoare în jurul unui gard. Mara citea maghiara bine — crescuse la Oradea, o învățase în școală, o perfecționase la Budapesta — dar limba oficială a imperiului era o altă limbă decât cea pe care o vorbeau oamenii: era una construită pentru a ascunde responsabilitatea în spatele formulărilor.

Găsi secțiunea relevantă. Secția de supraveghere a presei avea sarcina de a evalua cererile de autorizare conform — și aici venea cuvântul-cheie — *hatályos jogszabályok*, legislația în vigoare. Referentul trebuia să verifice dacă cererea corespundea legislației în vigoare și să consemneze în raportul de evaluare temeiul legal al recomandării sale.

Temeiul legal.

Mara reveni la fotografiile de pe telefon. Deschise raportul lui Szegedy pentru cererea din Debrecen. *Az 1852. évi sajtórendelet 3. §-a értelmében...* Conform paragrafului 3 al ordonanței presei din 1852. Perfect. Regulamentar.

Deschise raportul pentru Vulcan. *Hatályos rendeletet azonban nem találtam.* O ordonanță în vigoare, însă, nu am găsit.

Szegedy nu și-a făcut treaba. Sau, mai exact, și-a făcut-o prea bine. Acolo unde alții ar fi citat o ordonanță suspendată sau una inaplicabilă — și nimeni n-ar fi verificat —, el a scris adevărul: *că nu există lege*. Că spațiul juridic, în care se afla cererea lui Vulcan, era un spațiu gol.

Mara se uită la ceas. Unsprezece și un sfert. Mâine avea o întâlnire cu coordonatorul proiectului, profesorul Krantz, la nouă dimineața. Trebuia să doarmă. Trebuia, de asemenea, să pregătească un raport intermediar de cercetare care să justifice cheltuielile ultimei luni — o activitate pe care o detesta cu o intensitate aproape fizică, pentru că o obliga să traducă în cifre și

indicatori ceea ce, în realitate, era un proces haotic de citit dosare și de urmărit intuiții.

Închise laptopul. Stinse lumina. Se întinse pe canapea — nu se obișnuise încă să doarmă în pat, deși se mutase aici acum șase luni; ceva în dimensiunea patului dublu dintr-un apartament în care locuia singură i se părea o inadecvare, pe care prefera să o evite.

Întunericul din strada Dob era unul incomplet: lumina felinarelor, reflexele de pe ferestrele clădirii de vizavi, undeva un neon care clipea. Mara nu putu adormi. Se ridică, deschise laptopul, și începu să scrie raportul intermediar pe care îl datora profesorului Krantz — exercițiul de formulare rece, care îi repugna, dar care, în noaptea aceea, avea avantajul de a-i ordona gândurile. Tastă: „Contextul legislativ al perioadei 1860–1865 se caracterizează prin ambiguitatea cadrului normativ aplicabil presei periodice.” Apoi, mai jos, cu degetele care mergeau singure: În 1848, Dieta maghiară adoptase *Articolul XVIII* — o lege a presei remarcabil de liberală, care abolea cenzura preventivă. Apoi venise revoluția, înfrângerea, represiunea. Guvernul austriac impusese în 1852 o nouă ordonanță a presei — restrictivă, centralizatoare, cu sistem de garanții financiare sau cauțiuni și avertismente. Această ordonanță fusese aplicată cu rigoare în anii '50, în timpul regimului neoabsolutist al lui Bach. Dar în 1860, odată cu *Diploma din Octombrie*, lucrurile începuseră să se miște. Dieta maghiară, reactivată, pretindea că legea din 1848 era încă în vigoare. Guvernul de la Viena susținea că ordonanța din 1852 nu fusese abrogată. Între 1861 și 1865, nimeni nu știa cu certitudine care lege se aplică.

Se opri din scris. Reciti ultimul paragraf. Era corect. Era complet. Și nu spunea nimic despre ceea ce o ținea trează. Închise laptopul. Se întinse pe canapea. Incertitudinea nu era teoretică. Era practică, cotidiană, birocratică.

Un referent al secției de presă din Cancelaria Locotenentei, confruntat cu o cerere de autorizare în aprilie 1865, se afla într-o situație imposibilă: dacă cita ordonanța din 1852, risca să fie contrazis de juriștii dietei maghiare. Dacă cita legea din 1848, risca să fie sancționat de superiorii săi vienezi. Dacă nu cita nimic —

Dacă nu cita nimic, consemna adevărul.

Deschise ochii în întuneric. Inima îi bătea ușor mai repede decât normal — un simptom pe care îl cunoștea, pentru că îl mai simțise de câteva ori în carieră: momentul în care o intuiție, încă neformulată, începe să prindă contur, și corpul o simte înaintea minții.

Szegedy nu fusese un funcționar neglijent. Nu fusese nici un erou clandestin. Fusese un jurist — probabil un jurist bun — care se afla într-o situație în care legea nu mai exista. Și, în loc să mintă sau să se prefacă sau să amâne, scrisese un singur rând de o onestitate devastatoare.

Nu am găsit o ordonanță în vigoare.

Dar asta nu era tot. Dacă Szegedy consemnase un vid juridic obiectiv, de ce o consemnase doar pentru cererea lui Vulcan? De ce, pentru celelalte cereri din aceeași perioadă, găsisse de cuviință să citeze o ordonanță? De ce pentru Vulcan — nu?

Mara se ridică de pe canapea. Aprinse lampa. Deschise laptopul. Reluă fotografia cu semnătura lui Szegedy. Se uită din nou.

Și de data aceasta, văzu ce nu văzuse.

Pe rapoartele pentru celelalte cereri — verifică, pe rând, toate cele unsprezece — semnătura lui Szegedy era fluidă, regulată, mecanică. Linia de sub ultimul caracter se oprea scurt, decisiv. Semnătura unui om care semnează fără să se gândească.

Pe raportul pentru Vulcan, linia de sub ultima literă era mai lungă. Cu trei, poate patru milimetri. Penița rămăsese pe hârtie o fracțiune de secundă în plus. Cerneala se acumulase ușor la capăt, formând un mic punct gros — urma unei ezitări. Sau a unei oboseli. Sau a unui gând care a venit și a plecat fără să lase altceva în urmă decât acea mică îngroșare a cernelii la capătul unei semnături. Un raport despre o cerere pentru o revistă într-o limbă pe care Szegedy, probabil, n-o vorbea.

Salvă fotografia într-un folder separat. Îl numi: *Szegedy*.

Închise laptopul.

Nu mai putu adormi decât spre ora două. Doar senzația vagă, persistentă, a unui lucru incomplet. Ca o propoziție care se termină cu o virgulă.

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 3

CASA MEMORIALĂ „IOSIF VULCAN”
HOLOD 2026

Capitolul al treilea

CEREREA

Profesorul Krantz avea obiceiul de a-și bea cafeaua în trei înghițituri exacte. Mara îl observase de la prima lor întâlnire, acum opt luni, și de atunci numărase de fiecare dată — din reflexul cercetătorului, care nu poate să nu recurgă la numărarea lucrurilor care se repetă. Trei înghițituri, paharul pus pe masă, șervetul atins cu colțul buzei. Un ritual atât de precis încât bănuia că profesorul Krantz nu era conștient de el.

— Raportul intermediar e în regulă, spuse Krantz, răsfoind foile pe care Mara i le pusese pe birou. Publicațiile. Conferința de la Viena. Capitolul din volumul colectiv. Partea cantitativă e solidă. Dar comisia de evaluare vrea să vadă un articol individual până la sfârșitul contractului. Mai ai trei luni.

— Știu.

— Un articol în *Historische Zeitschrift* sau *Austrian History Yearbook* ar rezolva problema. Ai ceva în lucru?

Mara ezită. Ezitarea dură exact cât dură pentru Krantz să-și ia a doua înghițitură de cafea — adică aproape nimic. Dar în acel aproape nimic, trecu printr-un calcul pe care orice cercetător aflat la capătul unui contract postdoctoral îl cunoaște: dacă spun despre ce lucrez și nu iese nimic, am pierdut. Dacă nu spun și iese ceva, am câștigat.

— Am câteva piste, spuse. Lucrez la ele.

Krantz dădu din cap. Părea mulțumit. Sau, mai probabil, părea indiferent într-un mod profesionist.

Ieși din biroul lui Krantz la nouă și douăzeci și opt, coborî scările facultății și traversă curtea interioară, ieșind spre Piața *Egyetem*. Era o

dimineață de februarie, uscată și rece, cu un cer atât de alb încât părea o pagină goală. Merse pe jos până la arhive — douăzeci și cinci de minute, peste podul *Erzsébet*, prin cartierul *Víziváros*, în sus pe dealul Budei. Era traseul pe care, de când începuse proiectul, îl făcea de trei ori pe săptămână. Îl cunoștea ca pe un text citit de prea multe ori.

Dar în dimineața aceea, traversând podul, Mara se opri. Nu pentru că vedea ceva nou. Ci pentru că, în cele șase luni de navetă, nu-și pusese niciodată această întrebare: *pe unde trecea Vulcan?*

Nu pe podul *Erzsébet*. Podul *Erzsébet* nu exista în 1865. Existau podul cu lanțuri — *Lánchíd* — și podul de pontoane, mai la sud. Iar Cancelaria Locotenentei nu era în clădirea actuală a arhivelor, ci în Castelul Budei, sus pe deal — un alt deal, aceeași piatră, alte scări. Vulcan venea dinspre Pesta, probabil din cartierul studentesc, traversa Dunărea și urca dealul cu cererea în buzunar.

Știa că gândul era sentimental. Profesorul Sigmirean, la Cluj, repetase în fiecare semestru: „Nu vă e contemporan. Nu vă e prieten. Nu vă e rudă. E un nume pe un document. Citiți documentul.” Sfatul era bun. Era, poate, singurul sfat cu adevărat bun pe care Mara îl primise de la un profesor. Stând pe podul *Erzsébet* în dimineața aceea de februarie, cu Dunărea cenușie dedesubt și cu dealul Budei în față, Mara nu putu să nu se gândească la un tânăr de douăzeci și patru de ani, care urcase dealul acela acum o sută șaizeci de ani, cu un plic.

Ajunse la arhive la zece fără trei minute. Completă formularul de solicitare. Ceru dosarul 1865/IV/287 — pe care îl avea deja pe masă de ieri — și, separat, dosarul 1865/III/142, care conținea, conform catalogului, cererea originală a lui Vulcan.

Dosarul III/142 sosi după treizeci și cinci de minute. Îl deschise cu grijă.

Cererea era pe o singură foaie, scrisă cu cerneală neagră pe hârtie albă, acum gălbuie. Format mic — aproximativ mărimea unei coli A5 de astăzi. Caligrafie ordonată, ușor înclinată spre dreapta, cu litere mici, regulate — tiparul formal moștenit din cancelariile latine ale imperiului, doar că limba era acum maghiara. Observă imediat ceva.

Cererea era scrisă într-o maghiară impecabilă.

Nu doar corectă — impecabilă. Formulări juridice precise. Terminologie administrativă exactă. Fiecare cuvânt ales cu o grijă pe care Mara, după luni de citit cereri din aceeași perioadă, o putea evalua prin comparație. Cererile depuse de editori maghiari — jurnaliști, profesori, librari, oameni pentru care maghiara era limba maternă și limba profesiei — conțineau frecvent formulări aproximative, termeni improprii, propoziții stângace.

Vulcan, un student român din Holod, scria mai bine decât ei.

Își fixă cu insistență privirea pe cerere. Notă pe o foaie separată fiecare termen tehnic.

Időszaki lap. Periodic. Nu *újság* — ziar. Nu *follyóirat* — revistă. Ci *időszaki lap* — publicație periodică. Termenul generic, cel care acoperea cea mai largă categorie și se încadra cel mai ușor în prevederile legale.

Enciklopédikus és szépirodalmi. Enciclopedic și beletristic. Nu *politikai* — politic. Nu *tudományos* — științific. Nu *egyházi* — ecleziastic. *Enciclopedic și beletristic*: exact categoria care nu necesita cauțiune. Vulcan nu solicitase dreptul de a tipări un ziar politic, pentru care ar fi trebuit să depună o sumă, pe care un student de douăzeci și patru de ani n-ar fi avut de unde s-o ia. Solicitase dreptul de a tipări o foaie culturală — categoria cea mai puțin

reglementată, cea mai puțin supravegheată, cea mai puțin periculoasă din perspectiva imperiului.

Illusztrált. Ilustrată. Un detaliu aparent tehnic — dar strategic. O publicație ilustrată necesita investiție în gravuri, clișee, hârtie de calitate. Prin acest cuvânt, Vulcan semnala că proiectul e serios, nu efemer.

Román nyelven. În limba română. Aceste două cuvinte, plasate discret la mijlocul cererii — nu la început, nu la final — erau tot ce trecea pe sub radar. Totul fusese scris ca și cum limba publicației ar fi un detaliu tehnic, nu o declarație. La fel cum ai scrie „format *in-octavo*” sau „apariție săptămânală”. O limbă, printre alte specificații.

Puse cererea pe masă și se uită la ea de la distanță, așa cum te uiți la un tablou după ce ai examinat fiecare tușă. Și ceea ce văzu fu un lucru pe care un literat sau un istoric al culturii nu l-ar fi observat, dar pe care ea, ca istoric al dreptului, îl recunoscuse instantaneu: era un act juridic perfect scris.

Fiecare cuvânt îndeplinea simultan două funcții: să descrie publicația cu acuratețe și să o plaseze în categoria legală cea mai favorabilă. Cererea nu mințea — „Familia” chiar avea să fie enciclopedică, beletristică, ilustrată. Dar adevărul era construit. Dispus metodic. Așezat într-o succesiune menită să declanșeze efectul juridic dorit. Un student care nu studiase decât literatura n-ar fi putut scrie această cerere. O scrisese un student în drept.

Notă în carnetul ei, cu creionul, fără să formuleze o concluzie. Doar faptele: cerere impecabilă juridic. Terminologie aleasă pentru a evita cauțiunea. Limba publicației menționată fără emfază. Student în drept — an VI.

Apoi întoarse foaia. Pe verso, în colțul din dreapta sus, cu cerneală roșie — culoarea rezoluțiilor administrative —, un singur rând: *Elintézésre kiadva*

Szegedy K. előadónak, 1865. ápr. 8. Dat spre rezolvare referentului Szegedy K., 8 aprilie 1865.

Trei zile. Cererea fusese depusă pe 5 aprilie. Pe 8 aprilie, cineva — un superior, un registrator, un funcționar de birou, a cărui identitate nu era consemnată — o distribuise lui Szegedy pentru evaluare.

Verifică cronologia. Raportul lui Szegedy nu avea dată. Rezoluția finală — pe care o caută în dosarul IV/287 — era datată 27 aprilie. Între 8 aprilie și 27 aprilie: nouăsprezece zile. Între 27 aprilie și apariția numărului de probă, la 13 mai: șaisprezece zile. Între 13 mai și primul număr oficial, la 17 iunie: treizeci și cinci de zile. Total, de la cerere la apariție: șaptezeci și trei de zile.

Dar cele nouăsprezece zile — cele de la Szegedy — erau un gol.

Ce făcuse Szegedy în acele nouăsprezece zile? Citise cererea. O evaluase. Și scrisese acel raport scurt, corect, devastator de onest. Nouăsprezece zile pentru un raport de opt rânduri. Era mult? Era puțin? Nu avea termen de comparație.

Dar nouăsprezece zile era suficient pentru a se gândi.

Mara închise dosarul. Privi sala de lectură. Patru cercetători, fiecare cu universul propriu. O femeie în vârstă care transcria de mână un document — meticuloasă, aplicată, ca și cum ar urma un tipar pe care numai ea îl vedea. Un bărbat tânăr cu laptop, care fotografia dosare în rafale. Doi studenți care șușoteau lângă un atlas vechi.

Se gândi la Vulcan pe 5 aprilie 1865. La felul în care urcase dealul Budei cu cererea aceea în plic. La faptul că știa — trebuia să știe, era student în drept — că nimeni din cancelarie nu va putea invoca o lege clară împotriva cererii lui. Nu pentru că cererea era excepțională, ci pentru că legea nu exista. Vidul

juridic nu era un accident pe care Vulcan îl descoperise *post factum*. Era un teritoriu pe care îl cartografiase înainte de a-l traversa.

Un jurist care depune o cerere într-un moment în care legea e suspendată nu e un visător. E un strateg.

Dar de unde știa Vulcan? Cum ajunsese un student de douăzeci și patru de ani, originar din Holod, fiul unui preot greco-catolic dintr-un sat bihorean, să cunoască legislația presei imperiale mai bine decât funcționarii imperiului?

Închise ochii. Răspunsul era evident — atât de evident încât era aproape jenant. Vulcan era student la drept la Universitatea din Pesta. Acolo unde se predau exact aceste lucruri. Acolo unde debaterile despre legislația presei erau subiect de curs, de seminar, de examen. Vulcan nu spărsese niciun cod. Nu descoperise nicio fisură secretă. Făcuse ceea ce face orice student bun: își folosisese cunoștințele.

Simplitatea explicației era și mai tulburătoare decât ar fi fost un mister. Vulcan nu avea nevoie de conspirație, de protectori, de relații. Avea nevoie doar de ceea ce avea deja: o educație juridică și luciditatea de a o folosi. Iar imperiul, cu toată mașinăria lui de control, nu prevăzuse că un tânăr român ar putea cunoaște legea suficient de bine pentru a trece prin locul unde legea nu era.

Deschise carnetul. Scrise: *Întrebarea nu e «de unde știa Vulcan».* *Întrebarea e «de unde știa Szegedy».* *Și la asta nu mai exista niciun curs de drept care să răspundă!*

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 4

Capitolul al patrulea

COMPARAȚIA

În săptămâna care urmă, Mara nu se mai gândi la Szegedy.

Sau, mai exact, nu vru să se gândească la Szegedy. Avea de terminat un capitol din volumul colectiv coordonat de Krantz — *o analiză a legislației presei în Croația-Slavonia între 1860 și 1868*, un subiect pe care îl stăpânea bine și care avea avantajul de a fi complet lipsit de tentăție. Nimeni nu privea dosarele presei croate cu altceva decât interes profesional. Nu existau personaje seducătoare, nu existau semnături care ezitau, nu existau propoziții care se citeau ca niște ușoare cutremure. Doar legislație. Pură, uscată, neambiguă. Mara scrise douăzeci de pagini în cinci zile și simți, scriindu-le, acea satisfacție anostă, dar reală a muncii care se face singură.

Pe 14 februarie 2025 — data pe care o remarcă mai târziu, retrospectiv, cu un umor pe care nu-l împărtăși nimănui — reveni la dosarul lui Szegedy.

Nu pentru că plănuise. Ci pentru că, terminând capitolul despre Croația, deschise baza de date *Hungaricana* pentru a verifica o referință, și, în loc să tasteze cuvintele-cheie pe care le căuta, tastă, aproape involuntar, *Szegedy Kálmán*.

Se uită la ecran. Șterse. Tastă din nou: *horvát sajtó 1865*. Găsi referința. Își făcu o notă. Închise fereastra.

Deschise alta. Tastă: *Szegedy Kálmán*.

Hungaricana returna aceleași unsprezece rezultate. Le cunoștea deja. Dar de data aceasta, în loc să caute informații biografice, făcu altceva: deschise fiecare raport, în ordine cronologică, și le puse unul lângă altul pe ecran. Unsprezece documente, patru ani, o singură mână.

Lucrarea dură toată după-amiaza.

La ora șapte seara, avea pe birou — digital, aranjat pe ecranul laptopului — cele unsprezece rapoarte ale lui Szegedy, datate între 1863 și 1867. Le sortase cronologic. Și citi fiecare, de la primul la ultimul, cu atenția pe care o acorzi nu conținutului, ci formei.

Descoperirea fu lentă, aproape neperceptibilă — ca un sunet care crește atât de constant, încât nu-ți dai seama că-l auzi până când umple camera.

Rapoartele lui Szegedy din 1863 și 1864 erau scurte, aproape mecanice, identice în structură. Fiecare cita baza legală — ordonanța din 1852 —, fiecare constata absența obstacolelor, fiecare recomanda aprobarea. Limba era rece, eficientă, fără nicio inflexiune personală. Șapte rapoarte, șapte variațiuni pe aceeași temă.

Raportul pentru Vulcan — din aprilie 1865, al optulea — era ruptura.

Nu doar prin absența bazei legale. Reciti pasajul-cheie: *Cererea este impecabilă din punct de vedere formal*. Era o formulare ciudată. Nu spunea „cererea corespunde prevederilor” — fraza standard. Spunea „cererea este impecabilă”. *Kifogástalan*. Cuvântul însemna, literal, „fără cusur”. Era un cuvânt care exprima o apreciere, nu o constatare.

Se opri. Cuvântul era prea puternic. Un funcționar care folosește *kifogástalan* în loc de *megfelel* poate fi pur și simplu un funcționar care variază vocabularul. Sau care era obosit. Sau care se grăbea. Nu trebuia să citească intenții acolo unde existau doar cuvinte.

Dar cuvintele erau tot ce avea.

Continuă lectura. Rapoartele de după Vulcan — 1866, 1867 — reveneau la forma standard. *A kérelem megfelel*. Cererea corespunde. Baza legală reapărea — în 1866 și 1867, după Compromisul austro-ungar, situația

legislativă se clarifică, și Szegedy cita din nou paragrafe precise. De parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. O singură abatere de la regulă într-o carieră de funcționar.

Se lăsă pe spate în scaun. Privi tabelul comparativ pe care și-l construisese: unsprezece rapoarte, unsprezece semnături, un singur moment de deviere. Era puțin. Era, obiectiv vorbind, aproape nimic. Un cuvânt diferit. O bază legală absentă. O semnătură ușor prelungită. Orice comisie de evaluare academică i-ar fi spus: material insuficient. Orice coleg i-ar fi spus: cauți ceva ce nu există.

Și totuși.

Se ridică de la birou. Merse în bucătărie. Planta de pe pervaz își pierduse o frunză — zăcea pe pervaz, uscată, curbată ca o virgulă. O luă și o aruncă în coșul de gunoi, apoi se opri cu mâna deasupra coșului. Puse frunza înapoi pe pervaz. Nu știa de ce.

Se întoarse la birou. Deschise un document nou. Scrise titlul:

„Nu am găsit o ordonanță în vigoare”: vidul juridic și autorizarea presei minoritare în Pesta (1865). Studiu de caz.

Se uită la titlu. Era un titlu academic corect. Era un titlu care ar fi rezolvat problema contractului postdoctoral.

Șterse titlul. Scrise altul: *Szegedy*.

Se uită la ecran. Un singur cuvânt. Un nume pe care nimeni nu-l cunoștea, despre un om care nu lăsase altceva decât unsprezece semnături și o propoziție.

Șterse și asta. Închise documentul fără să-l salveze.

Era nouă seara. Își puse haina și ieși.

Nu merse spre centru. Merse spre nord, pe strada Dob, apoi pe strada Király, după aceea pe străduțe fără nume sau cu nume pe care nu le reținea, departe de traseele pe care le cunoștea. Mergea fără destinație — lucru pe care nu-l făcea niciodată, pentru că ea mergea întotdeauna undeva, cu un scop, cu o adresă, cu o oră. În seara aceea, neliniștea era deja acolo, și mersul nu făcea decât să i se alăture.

Se gândi la ce știa și la ce nu știa.

Știa: că în aprilie 1865, un vid juridic real exista în legislația presei din Imperiul Habsburgic. Că un student român în drept depusese o cerere impecabilă, care exploata exact acel vid. Că un funcționar al Cancelariei consemnase vidul în loc să-l ascundă. Că revista fusese aprobată. Că existase.

Dar ceva nu se lăsa înțeles: de ce scrisese Szegedy exact acele cuvinte. Dacă o făcuse deliberat. Dacă îl cunoștea pe Vulcan. Dacă cineva îi ceruse sau îi sugerase să scrie astfel. Dacă absența bazei legale din raport fusese un act de curaj, un act de onestitate, un act de neglijență sau un act de rutină.

Nu știa, mai ales, dacă ceea ce nu înțelegea putea fi vreodată înțeles.

Ajunse la un colț de stradă pe care nu-l recunoștea. Privi în jur. O intersecție liniștită, un magazin închis, un felinar care lumina un zid de cărămidă cu un afiș pe jumătate rupt. Se uită la afiș: o reclamă la un festival de film documentar. Festivalul trecuse de două luni.

Se întoarse spre casă. Mersul înapoi fu mai rapid — acum avea o direcție.

Ajunsa în apartament, deschise laptopul. Nu documentul academic. Altceva: baza de date a Bibliotecii Universitare din Budapesta — catalogul de studenți. Căută: *Vulcan József, jogi kar, 1859–1865*. Vulcan Iosif, Facultatea de Drept, 1859–1865.

Găsi înscrierea. Vulcan fusese student la drept între 1859 și 1865 — șase ani. Un student de durată. Prea lungă? Nu neapărat — în epocă, studiile juridice durau între patru și șase ani, iar mulți studenți combinau studiul cu activitatea publicistică. Vulcan nu era un student-fantomă: conform evidențelor, trecuse examene, frecventase cursuri.

Apoi Mara căută altceva: lista cursurilor oferite de Facultatea de Drept în anul universitar 1864–1865. Catalogul era parțial digitalizat — un proiect al universității din 2019, abandonat pe jumătate, ca multe proiecte digitale din Europa Centrală. Dar suficient. Și acolo, în semestrul de iarnă 1864–1865, găsi:

Sajtójog — Dr. Hoffmann Pál. Dreptul presei - Dr. Pál Hoffmann.

Un curs de dreptul presei. Predat la Universitatea din Pesta. În anul în care Vulcan și-a depus cererea.

Privi ecranul. Nu simți exaltare — simți ceva mai rece și mai precis: senzația de a vedea o piesă ocupându-și locul într-un mecanism. Vulcan nu doar studiasse dreptul. Studiasse dreptul presei. Cu un profesor care, în mod necesar, discutase în cursul său exact problema care o preocupa pe Mara: *ce lege se aplică presei în 1865?*

Nu mai era o deducție. Era un fapt.

Scrise în carnetul ei; ultimul lucru pe care îl scrisese în noaptea aceea: *Vulcan n-a trecut printr-un gol pe care l-a descoperit. A trecut printr-un gol pe care l-a studiat.*

Dar Szegedy? Szegedy a trecut prin același gol. Și nimeni nu l-a învățat cum.

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 5

Capitolul al cincilea

CELĂLALT

Numele lui Kertész apăru pentru prima dată într-un e-mail, pe 19 februarie.

Mara deschisese corespondența dimineța, între cafea și plecarea spre arhive, cu gestul automat pe care îl fac toți oamenii care primesc mai multe e-mailuri decât ar dori și mai puține decât ar merita. Majoritatea erau administrative: o notificare de la bibliotecă, un *newsletter* al Centrului de Studii Habsburgice, la care se abonase, și pe care nu-l citea niciodată, o confirmare de la editură pentru volumul colectiv. Și un mesaj de la o adresă pe care n-o cunoștea.

De la: *kertesz.balazs@elte.hu* Subiect: *Szegedy-dosszié (1865)*

Reciti subiectul. Apoi deschise mesajul.

Tisztelt Ionescu kollegánő,

Stimată colegă Ionescu,

Profesorul Krantz mi-a menționat, în trecere, că lucrați la un studiu privind legislația presei minoritare din Pesta anilor 1860. Mă ocup de un subiect înrudit — politicile Cancelariei din Buda privind supravegherea publicațiilor în limbile minoritare. Am înțeles că ați consultat dosarul 1865/IV/287. Dacă nu greșesc, acolo se află și raportul referentului Szegedy privind cererea lui Vulcan.

Aș fi interesat de un schimb de idei, dacă sunteți disponibilă. Lucrez pe acest material de câțiva ani.

Cu stimă, Kertész Balázs, prof. univ., *ELTE* — Catedra de Istoria Presei

Citi mesajul de trei ori. La prima lectură, simți ceea ce simți când cineva îți spune că lucrează pe același subiect ca tine: un amestec de curiozitate și de alarmă. La a doua lectură, observă tonul — politicos, profesionist, dar cu o notă de precizie care sugera că Kertész știa mai mult decât spunea. „Dacă nu greșesc, acolo se află și raportul referentului Szegedy” — nu ghicise, era o constatare. Kertész cunoștea dosarul.

La a treia lectură, Mara observă cuvântul *și*. „Acolo se află *și* raportul referentului Szegedy.” De parcă raportul lui Szegedy era un element printre altele. De parcă nu era important.

Răspunse în aceeași zi, scurt, profesional. Da, lucrează pe dosar. Da, e disponibilă pentru o discuție. Propuse o întâlnire la facultate, săptămâna următoare.

Kertész răspunse în douăzeci de minute. Propuse altceva: o cafenea din zona Bulevardul *Múzeum*, lângă Muzeul Național. „Un loc mai liniștit decât biroul meu”, scrisese. Mara acceptă.

Cafeneaua se numea *Műhely* — „Atelier” — și era genul de local despre care nu poți spune dacă e vechi sau nou, pentru că arată vechi în mod deliberat: mobilier de lemn recondiționat, lămpi industriale, cărți pe rafturi pe care nimeni nu le citea, dar pe care toată lumea le fotografia. Ajunse cu cinci minute înainte de ora fixată. Comandă un ceai. Chelnerul întreabă ceva — *cu lapte, fără lapte* — și Mara răspunse fără să se gândească, în maghiară, cu automatismul limbii care nu e a ta dar în care comanzi, mulțumești, te scuzi. Apoi așteaptă.

Kertész intră la fix. Era un bărbat de vreo cincizeci și ceva de ani, mai scund decât se așteptase, cu o barbă scurtă, grizonantă, și cu ochelari cu rame subțiri care-i dădeau un aer de bibliotecar vigilant. Purta un sacou de lână

groasă peste un pulover cu guler. Strânse mâna Marei cu o fermitate măsurată. Comandă cafea. Se așază.

— Am citit capitolul dumneavoastră despre Croația-Slavonia, spuse Kertész, fără preambul. Solid. Bine documentat. Dar nu despre asta vreți să vorbiți.

Nu se așteptase să fie atât de direct. Era obișnuită cu protocolul academic — complimente, generalități, apropiere treptată. Kertész renunțase la tot.

— Nu, recunosc Mara. Vreau să vorbesc despre raportul lui Szegedy.

Kertész dădu din cap. Nu păru surprins. Părea, mai degrabă, ca un om care așteptase o întrebare și era ușurat că o auzea în sfârșit.

— L-am descoperit în 2019, spuse el. Lucram la un studiu amplu despre mecanismele de autorizare ale presei minoritare — sârbi, slovaci, români, ruteni. Am trecut prin câteva sute de dosare. Raportul lui Szegedy pentru cererea lui Vulcan m-a oprit. La fel ca pe dumneavoastră, presupun.

— Propoziția finală.

— Da. „O ordonanță în vigoare, însă, nu am găsit.” Remarcabilă.

— Și ce concluzie ați tras?

Kertész își luă cafeaua. O sorbi — nu în trei înghițituri ca profesorul Krantz, ci într-una singură, lungă, fără să se grăbească. Puse ceașca jos.

— O concluzie diferită de a dumneavoastră, probabil. Spuneți-mi întâi ce gândiți dumneavoastră.

Ezită - din prudența celui care știe că, într-o conversație academică, cel care vorbește primul pierde un avantaj. Dar Kertész o privea cu o răbdare care nu admitea eschive. Așa că vorbi.

Prezentă ceea ce găsisese: vidul juridic real, cererea impecabilă a lui Vulcan, cursul de dreptul presei al profesorului Hoffmann, comparația celor unsprezece rapoarte, anomalia raportului pentru Vulcan. Nu concluzionează — dar implicația era clară: Vulcan exploatarea o fisură pe care o cunoștea, iar Szegedy o consemnase cu o onestitate neobișnuită.

Kertész ascultă fără să întrerupă. Când Mara termină, rămase tăcut câteva secunde. Apoi spuse:

— Totul e corect. Vidul juridic, cererea, cursul lui Hoffmann — totul se verifică. Dar concluzia dumneavoastră are o problemă. Nu e greșită. E incompletă.

— În ce sens?

— În sensul că vă opriți la Vulcan. Presupuneți că Vulcan a fost agentul — cel care a acționat, care a calculat, care a trecut prin *fisură*. Și Szegedy a fost martorul pasiv — cel care a constatat, care a notat. Dar dovezile nu spun asta. Dovezile spun doar că Vulcan a depus o cerere și Szegedy a scris un raport. Cine a fost agentul și cine a fost martorul — asta nu spun dovezile.

Avu o tresărire de o clipă. Nu pentru că greșea Kertész. Ci pentru că avea dreptate.

— Vreți să spuneți că Szegedy a fost agentul?

— Vreau să spun că există o a doua lectură, la fel de plauzibilă. Și anume că autoritățile știau despre vidul juridic. Că Szegedy nu l-a descoperit — a primit instrucțiuni să-l invoce. Că aprobarea revistei nu a fost o scăpare a sistemului, ci o decizie a sistemului.

— De ce ar fi aprobat-o deliberat?

Kertész se aplecă ușor înainte. Mara observă că ochelarii lui aveau o zgârietura pe lentila stângă — un detaliu mărunț, pe care îl remarcă tocmai pentru că restul apariției lui era atât de controlat.

— Pentru că un imperiu nu controlează doar interzicând. Controlează și permițând. O revistă românească publicată la Pesta, sub ochii Cancelariei, e mult mai ușor de monitorizat decât douăzeci de broșuri clandestine tipărite în pivnițe din Sibiu sau Brașov. Dacă vreți să știți ce gândesc intelectualii români, le dați o revistă. Le dați un spațiu. Și apoi citiți ce scriu acolo.

Mara tăcu. Nu pentru că nu avea ce răspunde, ci pentru că voia să cântărească argumentul fără să-l respingă reflexiv. Și argumentul era — trebuia să recunoască — coerent.

— Aveți dovezi? întrebă Mara.

— Am precedente, spuse Kertész. Și deschise servieta.

Scoase un dosar — subțire, cu copii de documente. Le puse pe masă, orientate spre Mara.

— Cazul revistei sârbești „Zastava” din Novi Sad, 1866. Autorizată de autoritățile ungare în condiții similare — vid juridic, cerere culturală, fără cauțiune. Trei ani mai târziu, un raport al Ministerului de Interne menționează „Zastava” ca „sursă utilă de informații privind dispozițiile cercurilor sârbești”. Nu spun că revista era un instrument. Spun că a fost folosită ca atare.

— Și extrapolați la „Familia”.

— Nu extrapolez. Întreb. La fel cum întrebați și dumneavoastră. Doar că întreb altceva.

Luă dosarul. Răsfoi documentele. Erau reale — ștampile, semnături, referințe de arhivă verificabile. Kertész nu inventa.

— Dar raportul lui Szegedy, spuse Mara. Dacă ar fi fost o instrucțiune de sus, de ce să consemneze vidul? De ce să nu scrie pur și simplu „cererea corespunde” — ca în celelalte rapoarte? De ce să atragă atenția asupra faptului că legea nu există?

— Pentru că un funcționar acoperit nu atrage atenția. Dar un funcționar instruit consemnează exact ce i se cere. *Nu am găsit o ordonanță în vigoare* nu e o indiscreție. E o formulă. Înseamnă: *am verificat și nu există obstacol legal*. Ce vedeți dumneavoastră ca onestitate, eu văd ca raport de conformitate. Szegedy și-a făcut treaba — doar că treaba lui nu era cea pe care o presupuneți.

Mara simți nevoia să iasă din cafenea. Nu din cauza argumentului - din cauza tonului. Kertész nu era agresiv. Nu era ironic. Era sigur. Și siguranța lui era construită pe aceleași documente pe care le citise și ea, și ajungea la o concluzie opusă.

— Deci, spuse Mara încet, dacă aveți dreptate, Vulcan n-a exploatat o fisură. A fost lăsat să treacă.

— Sau, dacă preferați o formulare mai puțin dramatică: i s-a permis să facă ceea ce intenționa să facă. Ceea ce nu înseamnă că intențiile lui nu erau sincere. Vulcan chiar voia o revistă culturală. Vulcan chiar credea în ce făcea. Dar imperiul, permițându-i, nu era generos. Era pragmatic.

Mara se uită la Kertész. Căută în expresia lui ceva — un semn de triumf, de satisfacție. Nu găsi nimic de acest fel. Ceea ce găsi fu o gravitate care nu părea academică. Părea personală.

— De cât timp lucrați pe subiectul acesta? întrebă Mara.

— Cincisprezece ani, răspunse Kertész. Apoi, după o pauză: Tatăl meu a editat o revistă. Dar asta nu e relevant.

Partea „nu e relevant” făcu propoziția finală și mai relevantă decât ar fi fost fără ea. Mara nu insistă.

Se despărțiră după o oră și un sfert. Pe trotuar, în fața cafenelei, Kertész îi strânse mâna și spuse:

— Vă invit să participați la un seminar pe care îl organizez luna viitoare. „Mecanisme de autorizare a presei minoritare în Imperiul Habsburgic.” E deschis. O să vă intereseze.

— O să vin, spuse Mara.

Kertész dădu din cap. Se întoarse și plecă pe Bulevardul *Múzeum*, cu pași egali, cu servieta în mână, fără să se uite înapoi. Îl privi cum se îndepărtează. Un profesor de cincizeci și ceva de ani, cu o zgârietură pe lentila stângă și cu un tată despre care nu voia să vorbească.

Se întoarse spre casă pe jos. Traversă podul. Nu se opri.

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 6

Capitolul al șaselea

CELE 73 DE ZILE

Nu dormi bine în noaptea aceea, nici în următoarea.

Motivul nu era Kertész — sau, mai exact, nu era argumentul lui Kertész, pe care Mara îl putea evalua rațional, măsura, contesta. Motivul era ceva mai difuz: sentimentul că documentele pe care le citise în ultimele săptămâni spuneau simultan două lucruri incompatibile — și că niciun document suplimentar n-avea să rezolve contradicția.

Pe 25 februarie se întoarse la arhive cu o strategie nouă. Dacă nu putea interpreta raportul lui Szegedy, poate putea contextualiza intervalul. Cele șaptezeci și trei de zile — de la cererea din 5 aprilie la primul număr din 17 iunie — nu erau un bloc omogen. Erau o succesiune de acte administrative, fiecare cu propria cronologie, fiecare implicând oameni diferiți, decizii diferite. Poate că, reconstituind traseul dosarului pas cu pas, avea să vadă ceva ce nu se vedea de la distanță.

Ceru toate dosarele aferente. Trei zile de muncă. La sfârșitul lor, avea pe birou — în fotocopii digitale, aranjate cronologic — cincisprezece documente.

Le puse în ordine.

5 aprilie 1865. Cererea lui Vulcan. Depusă la Cancelaria Locotenenței regale din Buda. Cunoștea deja documentul — cererea impecabilă, terminologia aleasă, „în limba română” plasat discret.

8 aprilie. Rezoluția de distribuire. Scrisă cu cerneală roșie pe spatele cererii. „Dat spre rezolvare referentului Szegedy K.” Se opri. Cine scrisese rezoluția? Semnătura nu era a lui Szegedy — era a unui superior. Verifică: un anume Balogh F., al cărui nume apărea pe mai multe rezoluții de distribuire

din aceeași perioadă. Un funcționar de rang mediu, responsabil cu triajul cererilor. Balogh decidea cine evaluează ce. Și decisese că cererea lui Vulcan merge la Szegedy.

Mara notă: *De ce la Szegedy? Repartizare aleatorie, rotativă, sau intenționată?*

Nu găsi răspuns. Dar observă un lucru: în aceeași lună, aprilie 1865, Balogh distribuise patru cereri de autorizare. Două merseseră la un alt referent — Molnár J. Una, la Szegedy. Cererea lui Vulcan era singura în limba română.

Nedatat — probabil între 8 și 24 aprilie. Raportul lui Szegedy. Cele opt rânduri. Le cunoștea pe dinafară. Dar acum le citi altfel — nu ca un document izolat, ci ca o verigă într-un lanț. Szegedy primise dosarul pe 8 aprilie. Rezoluția finală era din 27 aprilie. Dacă Szegedy trimisese raportul înainte de 27, atunci raportul fusese scris undeva între 8 și 24 aprilie. Cel mult șaisprezece zile.

Șaisprezece zile pentru opt rânduri. Un referent experimentat putea scrie un raport de evaluare în câteva ore. Ce făcuse Szegedy în restul timpului?

Posibilități banale: avea alte dosare pe masă. Era bolnav. Nu se grăbea — nimeni nu se grăbea în birocrăția imperială.

Posibilitate mai puțin banală: a verificat. A căutat baza legală pe care, în final, n-a găsit-o. A consultat colegi, regulamente, jurisprudență. Și la capătul a șaisprezece zile de căutare, a scris singurul lucru pe care putea să-l scrie: că n-a găsit nimic.

Posibilitatea lui Kertész: a așteptat instrucțiuni. A trimis o notă la un superior. A primit un răspuns verbal — care, prin definiție, nu lasă urmă în dosar. Și a scris ceea ce i s-a spus să scrie.

Nu putea distinge între aceste posibilități. Documentele nu vorbeau.

Continuă.

27 aprilie. Rezoluția finală. Un document scurt, semnat de un funcționar de rang superior — Kubinyi Á., consilier al Cancelariei. Textul: *A kérelmet teljesíteni kell*. Cererea urmează a fi admisă. Punct. Fără motivare, fără trimitere la raportul lui Szegedy, fără explicații.

Căută informații despre Kubinyi. Găsi mai mult decât despre Szegedy, dar nu mult: Ágoston Kubinyi, consilier la Cancelaria Locotenentei între 1862 și 1869. Nobil mic din comitatul Nógrád. Studii la Viena. O carieră de funcționar — nici strălucită, nici mediocră.

30 aprilie. Notificarea către Vulcan. „Cererea dumneavoastră a fost admisă. Publicația va respecta caracterul declarat — enciclopedic și beletristic — și va respecta obligația depozitului legal, conform prevederilor în vigoare.”

Remarcă formularea: „prevederile în vigoare”. Aceleași prevederi pe care Szegedy nu le găsisese.

13 mai. Apariția numărului de probă. Mara nu avea acest document în arhivele Cancelariei — era un exemplar tipărit, nu un act administrativ. Dar știa, din bibliografia secundară, că Vulcan publicase un număr de probă cu două pagini, trimis potențialilor abonați și autorităților.

3 iunie. Un document pe care Mara nu-l văzuse până atunci. Un raport de monitorizare — scurt, o jumătate de pagină — privind „numărul de probă al publicației Familia, în limba română, editată de Vulcan József”. Semnat de Szegedy.

Reciti raportul. Era redactat după tipar — „publicația corespunde caracterului declarat”, „nu conține elemente care să contravină intereselor Coroanei”. Dar la final, o propoziție: *A lap tartalma kulturális jellegű, amely a román nyelvű olvasóközönség művelődését szolgálhatja.*

Conținutul publicației are caracter cultural, care poate servi cultivării publicului cititor de limbă română. *Amely szolgálhatja.* Care poate servi. Nu „servește” — ci *poate servi*. Condiționalul era ușor, aproape imperceptibil. Dar era acolo.

Nimeni nu-i ceruse lui Szegedy să evalueze valoarea culturală a publicației. Sarcina lui era să verifice conformitatea cu cererea de autorizare. Punct. Constatarea că revista „poate servi cultivării” era în plus. Era ceva ce Szegedy adăugase de la sine.

17 iunie 1865. Primul număr oficial al revistei «Familia». Copertă simplă, titlu în caractere latine, un portret gravat. Acesta era cel mai elocvent document — nu pentru ce conținea, ci pentru simplul fapt că exista. Că trecuse prin cele șaptezeci și trei de zile și ieșise la capătul celălalt. Că un obiect din hârtie și cerneală supraviețuise mecanismului birocratic al unui imperiu.

Mara se opri. Se uită la cronologia pe care și-o construisese — cincisprezece documente, șaptezeci și trei de zile, cinci funcționari identificabili — și simți, pentru prima dată de când începuse cercetarea, ceva care semăna cu frustrare.

Nu frustrarea de a nu găsi. Frustrarea de a găsi prea mult și prea puțin în același timp.

Avea traseul complet al dosarului. Putea reconstitui cronologia cu precizie de zile. Putea identifica fiecare mână care atinsese hârtia. Dar ceea ce

nu putea reconstitui era singurul lucru care conta: ce se întâmplase între documente. Ce discutase Balogh cu Szegedy când i-a dat dosarul. Ce gândise Szegedy citind cererea. Ce vorbise Kubinyi cu cineva — sau cu nimeni — înainte de a scrie rezoluția. Ce simțise Vulcan când primise notificarea.

Între documente era viața. Și viața nu se arhivează.

Închise dosarele. Se uită pe fereastră. Curtea interioară a clădirii arhivelor — un pătrat de beton cu un copac subțire, care nu renunțase, deși avea toate motivele s-o facă. Un funcționar ieșise să fumeze. Stătea lângă copac cu țigara între degete, privind în jos, gândindu-se la ceva ce Mara nu putea ști.

Se gândi la Szegedy. La cei doi Szegedy pe care îi construise: cel al ei — funcționarul onest care consemnase un vid — și cel al lui Kertész — funcționarul instruit, care executase o decizie. Amândoi erau plauzibili. Amândoi erau susținuți de documente. Și amândoi erau, în egală măsură, ficțiuni.

Dar nu erau ficțiuni egale. Nu pentru că una era mai bine documentată decât cealaltă — ci pentru că una presupunea că un funcționar poate fi onest, iar cealaltă presupunea că un funcționar e întotdeauna un instrument. Alegerea între cele două nu era o alegere între dovezi — era o alegere între felul în care privești un om pe care nu l-ai cunoscut și nu-l vei cunoaște niciodată.

Se ridică de la masă. Completă formularul de restituire. Predă dosarele la ghișeu. Coborî scările. Ieși din clădirea arhivelor. Dealul Budei avea aceleași pietre.

Se gândi la Vulcan. Nu la Vulcan-strategul. Ci la Vulcan-omul. Un tânăr de douăzeci și patru de ani, care urcase dealul acesta într-o dimineață de

aprilie, cu un plic, și care nu putea ști ce avea să se întâmple. Nu putea ști că Balogh avea să-i distribuie dosarul lui Szegedy. Nu putea ști că Szegedy avea să scrie ceea ce avea să scrie. Nu putea ști că peste câteva luni avea să primească, prin poștă, un plic de la un adolescent din Cernăuți care semna „M. Eminovici” și care scria poezii.

Putea doar să urce dealul. Să depună cererea. Și să aștepte.

Coborî spre Dunăre. Se opri pe mal. Stătu acolo un minut, poate două. Privind apa cenușie care trecea pe sub poduri, cărând reflexii deformate ale unui oraș care nu exista în 1865.

Apoi plecă spre casă. Avea un articol de scris. Sau de nescris. Încă nu se hotărâse care din cele două.

Seara, înainte de culcare, deschise laptopul. Căută un singur lucru: lista profesorilor de la catedra lui Kertész. Își notă numele coordonatorilor de grant. Apoi căută altceva: „Kertész” — nu Balázs, ci orice alt Kertész legat de presă, de jurnalism, de publicații. Căută în maghiară, apoi în slovacă, apoi în germană.

Găsi, într-un index al presei din Bratislava, o intrare scurtă: *Kertész, Ladislav. Redactor. Obzor, 1971–1977. Publicație suspendată.*

Ladislav. Versiunea slovacă a unui prenume. Un redactor. O publicație suspendată.

Închise laptopul. Nu mai căută nimic. Unele lucruri se află când sunt gata să fie aflate, nu când le cauți.

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 7

CASA MEMORIALĂ „IOSIF VULCAN”
HOLOD 2026

Capitolul al șaptelea

SEMINARUL

Sala 214 a clădirii universității de pe Bulevardul *Múzeum* era o sală de seminar ca oricare alta: douăzeci de scaune aranjate în U, un ecran de proiecție, o tablă albă, pe care cineva scrisese cu markerul „NU ȘTERGEȚI” și dedesubt, cu altă mână, „de ce nu?”. Mara ajunsese cu zece minute înainte de începere și se așeză în rândul din spate, lângă fereastră — din instinctul observatorului care stă la marginea câmpului pentru a vedea totul.

Sala se umplu treptat. O duzină de participanți — doctoranzi, cercetători, doi profesori, pe care Mara nu-i cunoștea. Kertész intră ultimul, cu servieta în mână și cu un teanc de fotocopii, pe care le distribui fără comentariu. Mara primi foaia: un rezumat de două pagini, cu titlul *Mecanisme de autorizare și monitorizare a presei minoritare în Ungaria, 1860–1870: ipoteze de lucru*.

Kertész nu folosi o prezentare cu imagini. Stătu în picioare, fără notițe, și vorbi timp de patruzeci de minute.

Mara ascultă. Și pe măsură ce ascultă, simți ceva neașteptat: admirație. Nu pentru concluzii - concluziile le cunoștea, le contesta, le considera incomplete. Ci pentru construcție. Kertész era un arhitect al argumentului. Fiecare piesă se sprijinea pe cea anterioară. Fiecare exemplu deschidea spațiu pentru următorul. Și totul convergea, cu o inevitabilitate aproape estetică, spre o teză simplă: *imperiul nu controla doar interzicând; controla permițând*.

Prezentă trei cazuri. Revista sârbească „Zastava” — pe care Mara îl cunoștea deja. Almanahul slovac „Slovenské pohľady” din Turčiansky Svätý Martin — autorizat în 1881, menționat în rapoartele Ministerului de Interne ca

„sursă de informații privind curentele panslaviste”. Și un caz pe care Mara nu-l cunoștea: un ziar rutean din Ungvar, autorizat în 1866, al cărui editor fusese convocat trimestrial la prefectură pentru „conversații informale” care, susținea Kertész, erau de fapt interogatorii mascate.

Apoi ajunse la „Familia”.

— Cazul revistei „Familia”, editată de Iosif Vulcan, se înscrie în aceeași logică, spuse Kertész. Cererea de autorizare, depusă pe 5 aprilie 1865, a fost evaluată de referentul Szegedy al Cancelariei Locotenenței. Raportul lui Szegedy conține o formulare unică în dosarele pe care le-am consultat: „O ordonanță în vigoare, însă, nu am găsit.”

Kertész făcu o pauză. Mara observă că nu se uita la ea — se uita la peretele din spate, deasupra capetelor auditoriului, în felul acela caracteristic vorbitorilor experimentați, care știu că privind un punct fix transmiți autoritate.

— Interpretarea curentă ar fi că Szegedy a consemnat un vid juridic obiectiv. Între 1861 și 1867, legislația presei din Ungaria era într-adevăr ambiguă. Aceasta e o lectură validă. Dar există o altă lectură, la fel de plauzibilă: că Szegedy a primit instrucțiuni de a nu invoca o bază legală tocmai pentru a nu crea un precedent care ar fi putut fi folosit de alte publicații minoritare. Permițând revista fără a cita legea, Cancelaria păstra o marjă de manevră. Ceea ce nu e fondat pe lege, poate fi retras fără lege.

Mara avu o reacție fizică neașteptată. Nu pentru că argumentul era nou — îl auzise în cafenea. Ci pentru că, spus în fața unui auditoriu, cu documente distribuite, cu cazuri paralele aliniate, argumentul devenea altceva. Devenea narațiune. Și narațiunea avea o forță pe care dovezile izolate n-o aveau.

Kertész încheie. Deschise discuția.

Un doctorand întrebă despre cazul rutean. O profesoară de drept ridică o obiecție tehnică privind statutul juridic al Cancelariei Locotenenței în raport cu Ministerul de Interne. Kertész răspunse fiecăruia cu aceeași precizie calibrată.

Apoi Mara ridică mâna.

— Am o întrebare privind raportul Szegedy pentru cererea Vulcan.

Kertész se întoarse spre ea. Dădu din cap.

— În al doilea raport al lui *Szegedy*, continuă ea — cel de monitorizare a numărului de probă, din 3 iunie 1865 — apare o formulare pe care nu ați menționat-o. Szegedy scrie că publicația „poate servi cultivării publicului cititor de limbă română”. Este un adaos care depășește atribuțiile de monitorizare. Nu i s-a cerut să evalueze valoarea culturală a publicației — doar conformitatea cu cererea.

Sala era tăcută. Mara simți privirea celorlalți participanți — nu pe ea, ci între ea și Kertész, ca spectatorii unui meci care urmăresc mingea.

— Dacă Szegedy ar fi fost un funcționar instruit — dacă rapoartele lui ar fi fost, cum spuneți, „rapoarte de conformitate” dictate de un superior — de ce ar fi adăugat o judecată de valoare? Un instrument nu adaugă. Execută.

Kertész răspunse lent.

— E o observație pertinentă. Dar nu demolează ipoteza. Dimpotrivă. Un funcționar care adaugă o evaluare favorabilă consolidează decizia de autorizare. Face dosarul mai rezistent la o eventuală contestare din partea Vienei. „Am permis publicația și, în plus, ea servește culturii” e un argument mai puternic decât „am permis publicația pentru că n-am găsit motiv s-o interzic”. Szegedy nu ieșea din rol. Își blindează raportul.

Mara tăcu. Răspunsul pe care îl avea nu era de natură academică. Ceea ce voia să spună era: *citiți greșit omul, nu documentul*. Dar asta n-ar fi fost un argument. Ar fi fost o mărturisire.

— Mai am o întrebare, spuse Mara, într-un ton pe care îl controlă cu efort. Semnătura lui Szegedy pe raportul pentru Vulcan diferă de semnăturile lui de pe celelalte rapoarte. Linia finală e mai lungă cu câțiva milimetri. Cerneala se acumulează la capăt, sugerând o ezitare a mâinii. Cum interpretați această anomalie în cadrul ipotezei dumneavoastră?

Kertész clipi. Era prima dată când Mara îi vedea o reacție neanticipată. Nu una amplă — o clipire, o ușoară modificare a poziției capului. Suficientă.

— Nu am observat acest detaliu, spuse Kertész. Nu e genul de element pe care îl verific, de regulă. Dar, chiar acceptând observația, nu văd cum o ezitare grafologică — dacă asta e — ar constitui o dovadă de intenție.

— Nu am spus că e o dovadă, răspunse Mara. Am spus că e o anomalie. Și că anomalii merită explicate, nu ignorate.

Kertész o privi. Mara îi susținu privirea. Între ei trecu un lucru greu de numit — nu ostilitate, nu respect, ci recunoaștere. Doi oameni care privesc același lucru și văd lucruri diferite, și știu amândoi că nu e o diferență de pricepere, ci de interpretare.

— Aveți dreptate, spuse Kertész. Anomaliile merită explicate. Vă invit să o faceți.

Seminarul se încheie la șapte și un sfert. Participanții ieșiră pe rând. Ea rămase ultima, strângându-și hârtiile în servietă cu mișcări lente, deliberate. Kertész era lângă tablă, ștergând nimic — tabla era deja curată, dar mâna lui se mișca pe ea cu buretele ca un gest de încheiere.

— Domnule profesor Kertész!

Se întoarse.

— Vreau să vă întreb ceva care nu are legătură cu seminarul.

Kertész puse buretele pe raft. Așteptă.

— Publicația „Obzor” din Bratislava. 1971–1977. Redactor: Ladislav Kertész. E o coincidență?

Văzu ceva trecând prin fața lui Kertész — nu pe față, ci prin față, ca o umbră pe sub o fereastră mată. O mișcare rapidă, involuntară, a maxilarului. Apoi liniște.

— Tatăl meu, spuse Kertész. Și nu, nu e relevant.

— Ați spus asta și data trecută. Dar publicația a fost suspendată.

— A fost suspendată pentru „abateri de la linia editorială”. Formularea oficială. Tatăl meu n-a mai editat nimic după aceea.

Tăcere.

— Îmi cer scuze, spuse Mara. N-ar fi trebuit să întreb.

— N-ar fi trebuit, confirmă Kertész. Dar erați obligată. E meseria dumneavoastră. Și a mea.

Ieșiră din clădire împreună, fără să vorbească. Pe trotuar, Kertész se opri.

— Tatăl meu credea că autoritățile i-au permis publicația tocmai pentru a-l controla. Că i-au dat „Obzor”-ul ca pe un spațiu supravegheat. Și că, atunci când a ieșit din spațiul permis, l-au închis. Nu presa. Pe el.

Mara nu spuse nimic.

— Poate avea dreptate. Poate nu. Dar eu nu pot lucra pe acest subiect ca și cum întrebarea ar fi pur academică. Și nici dumneavoastră, presupun, nu puteți. Nimeni nu poate. Ne prefacem doar.

Plecă fără să-și ia rămas-bun. Ea rămase pe trotuar. Un tramvai trecu pe bulevard, cu lumina caldă a geamurilor tăind seara. Îl privi trecând — un vehicul care nu alege pe unde merge, ci merge pe unde sunt șinele.

Și se întrebă, stând pe trotuarul acela, în seara aceea de martie: *cine pune șinele?*

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 8

CASA MEMORIALĂ „IOSIF VULCAN”
HOLOD 2026

Capitolul al optulea

DOSARUL ABSENT

Mara petrecu următoarele trei zile lucrând la articolul despre Croația. Nu la articolul despre Szegedy. La cel despre Croația, cel sigur, cel care nu ridica întrebări la care nu putea răspunde, cel care nu implica semnături ezitante și funcționari-fantomă și profesori cu tați suspendați. *Croația-Slavonia, 1860–1868, legislația presei* — un teritoriu cartografiat, previzibil, controlabil. Mara scrise, corectă, verifică referințe. Funcționa.

Dar funcționa în modul în care funcționează un mecanism care merge, nu în modul în care funcționează un lucru viu.

Pe 4 martie, o surpriză.

Mara verifica, pentru capitolul despre Croația, un fond de corespondență al Ministerului de Interne. Dosare din 1866–1868, corespondență cu Cancelaria Locotenentei. Căuta o referință precisă — o circulară privind depozitul legal al publicațiilor periodice din Croația. O găsi. Dar, răsfoind dosarul pentru a verifica dacă mai exista ceva util, dădu peste o filă care nu aparținea fondului croat.

Era o notă internă — hârtie diferită, format diferit, fără legătură vizibilă cu dosarul. Se întâmpla adesea în arhive: documente rătăcite, file clasate greșit, fragmente care migraseră dintr-un dosar în altul prin accidente de a o sută cincizeci de ani de reorganizări, mutări, războaie. De obicei, Mara le ignora. De data aceasta, nu.

Nota era în maghiară. Scrisă de mână, cu o cerneală diferită de cea a celorlalte documente din dosar — mai deschisă, aproape sepia. Un singur paragraf, fără antet, fără dată vizibilă. Dar cu o referință.

A Budai Helytartótanács sajtóosztályának 1865/IV/287. sz. iratcsomójára vonatkozóan: a döntés a felsőbb utasítás szerint történt. Lsd. 1865/II/94.

Cu privire la dosarul nr. 1865/IV/287 al secției de presă a Cancelariei Locotenenței din Buda: decizia a fost luată conform instrucțiunii superioare. A se vedea 1865/II/94.

Citi nota de două ori.

1865/IV/287. Era dosarul lui Szegedy. Dosarul cu cererea lui Vulcan.

A döntés a felsőbb utasítás szerint történt. Decizia a fost luată conform instrucțiunii superioare.

Lsd. 1865/II/94. A se vedea dosarul 1865/II/94.

Reciti nota ca și cum ar fi verificat o cifră într-un calcul. Nu mult — doar atât cât să observe. Era un document. Un document rătăcit într-un dosar greșit. Nimic mai mult. Trebuia să verifice, să noteze, să ceară dosarul la care făcea referire.

Completă formularul de solicitare. Scrise cota: 1865/II/94. Depuse formularul la ghișeu. Așteptă.

Funcționara de la ghișeu dispăru în depozit. Mara se întoarse la locul ei. Se uită la nota rătăcită, acum protejată sub o foaie de plastic transparent. Gândi la ce ar putea conține dosarul 1865/II/94. „Instrucțiunea superioară.” Dacă dosarul exista și dacă conținea ceea ce sugera nota — o instrucțiune de la un nivel ierarhic superior privind modul de tratare a cererii lui Vulcan —, atunci una dintre cele două interpretări se prăbușea.

Funcționara reveni după patruzeci de minute. Fără dosar. — *Sajnálom, spuse. A keresett iratcsomó nem található.* Îmi pare rău. Dosarul solicitat nu poate fi găsit.

Mara o privi.

— Nu e în depozit?

— Nu găsesc această cotă în catalog. 1865/II/94 nu figurează în indexul fondului. Este posibil ca dosarul să fi fost pierdut, distrus sau transferat.

— Transferat unde?

— Nu pot ști. Dacă a fost transferat, ar fi trebuit să existe o notă de transfer. Nu am găsit una.

Mara mulțumi. Se întoarse la locul ei. Se așează.

Un bărbat scund, pe care Mara îl văzuse de câteva ori trecând prin sala de lectură cu dosare sub braț, se opri lângă masa ei.

— Iertați, spuse în maghiară, cu un ton care nu era nici curios, nici indiscret, ci mai degrabă profesional — tonul cuiva care aude o cotă de arhivă și nu poate să nu reacționeze. Am auzit ce-ați cerut la ghișeu. 1865/II/94.

Ridică privirea.

— Farkas István, se prezintă el. Sunt coordonatorul programului de digitalizare. Fondul Cancelariei.

Își scoase ochelarii, îi șterse cu un colț al sacoului — un gest care, Mara avea să observe în lunile următoare, îi puncta fiecare gând important — și continuă:

— Dosarul pe care-l căutați nu a fost digitalizat. Ceea ce nu înseamnă neapărat că nu există — înseamnă că nu l-am găsit nici noi. Dar lucrăm prin fond sistematic. Serie cu serie.

Făcu o pauză.

— Ce căutați în el, dacă nu e indiscret?

Mara ezită. Nu știa încă cum să formuleze ceea ce căuta fără să sune mai mare decât era.

— O referință, spuse. O notă internă trimite la dosarul ăsta. E legat de o cerere de autorizare din 1865.

Farkas dădu din cap, lent, așa cum dau din cap oamenii care înțeleg mai mult decât li se spune.

— Dacă apare ceva în cursul digitalizării, vă anunț. Lăsați-mi o adresă de e-mail la ghișeu.

Plecă. Îl privi cum dispare printre rafturile mobile din fundalul sălii, cu același pas scurt și eficient cu care probabil traversa depozitele — pas de om obișnuit cu spații înguste și cu răbdarea de a căuta.

Rămase singură cu nota.

Dosarul nu exista. Sau nu mai exista. Sau nu existase niciodată — poate cota era greșită, poate nota rătăcită se referea la un alt fond, poate numerotarea fusese modificată într-una din reorganizări. Erau zeci de explicații banale. Dosare se pierd. Arhive ard. Războaie distrug depozite.

Dar dosarul la care trimitea nota era exact cel care lipsea. Nu un dosar oarecare. Dosarul care, dacă exista, ar fi răspuns la singura întrebare care conta.

Privi nota. Un paragraf. Patru rânduri de cerneală sepie pe o hârtie rătăcită într-un dosar, care nu era al ei. Și o referință la un dosar, care nu mai era nicăieri.

Dacă nota era autentică, cineva trimisese o instrucțiune privind cererea lui Vulcan. Cineva de la un nivel superior Cancelariei Locotenenței. Și cineva, ulterior, consemnase într-o notă internă că decizia fusese luată „conform instrucțiunii superioare”. Iar dosarul cu instrucțiunea dispăruse.

Kertész ar fi triumfat. „Instrucțiune superioară” era exact limbajul care confirma teza lui.

Dar Mara nu triumfa. Și nu se simțea dărâmată. Ședea pe scaunul din sala de lectură și se gândea.

Se gândea la ceea ce nu spunea nota.

Nota spunea: „decizia a fost luată conform instrucțiunii superioare”. Nu spunea: „decizia de a aproba.” Spunea: decizia. Iar decizia putea fi de orice fel. Putea fi: „aprobați fără restricții”. Putea fi: „evaluați conform legii”. Putea fi: „amânați”. Nota nu specifica conținutul instrucțiunii. Specifica doar existența ei.

Și dosarul care ar fi putut spune ce conținea instrucțiunea nu exista.

Stătu nemișcată timp de cinci minute. Sala de lectură funcționa în jurul ei: foi răsfoite, tastaturi apăsate, un scaun care scârțâia. Privea nota și se gândea: *o ușă care duce într-o cameră care nu mai e acolo...*

Și totuși — *ușa* exista. Cineva o construise. Cineva scrisese o notă. Cineva trimisese la un dosar. Iar faptul că dosarul dispăruse nu elimina nota. Absența nu anula referința. Golul nu ștergea forma.

Fotografie nota. Ieși din arhive la patru după-amiază. Nu traversă podul. Merse pe malul Budei, spre nord, fără destinație. Trecu pe lângă Parlament — o clădire neo-gotică din secolul al XIX-lea care se prefăcea medievală, la fel cum documentele imperiului se prefăceau neutre.

Se opri într-un parc mic, pe o bancă. Stătu acolo.

Se gândi la ce avea de făcut. Putea publica articolul fără notă — bazându-se doar pe rapoartele lui Szegedy, pe cererea lui Vulcan, pe cronologia celor șaptezeci și trei de zile. Ar fi fost un articol solid, publicabil, suficient pentru contract. Un articol curat, coerent, care nu promitea mai mult decât putea dovedi.

Sau putea include nota. Și atunci articolul devenea altceva. O întrebare deschisă. Un document care trimitea la un alt document care nu exista. Includerea notei ar fi obligat-o să discute ipoteza lui Kertész — nu ca pe o teorie adversă, ci ca pe o posibilitate reală. Ar fi trebuit să scrie, negru pe alb, că nu poate exclude varianta în care „Familia” a fost permisă deliberat.

Și atunci, inevitabil: Kertész ar fi citat articolul. „Chiar autoarea studiului recunoaște că nu poate exclude...” Armă academică de precizie chirurgicală.

Mara privi Dunărea. Era cenușie și lentă. Pe celălalt mal, Pesta — care în 1865 era un alt oraș, un alt mal, o altă lume.

Se ridică de pe bancă. Merse spre casă. Traversă podul.

Seara, la birou, deschise două fișiere. Unul: articolul despre Szegedy, varianta fără notă. Celălalt: articolul despre Szegedy, varianta cu notă. Le puse unul lângă altul pe ecran. Doi pereți ai aceleiași camere, văzuți de pe două scări diferite.

Nu scrise nimic în niciuna.

Închise laptopul. Strada Dob era goală — o oră târzie, un vânt care mișca un ziar abandonat pe trotuar. Mara privi ziarul. Câteva pagini de hârtie mișcate de vânt pe o stradă din Budapesta. Peste o sută cincizeci de ani, nimeni n-avea să știe că ziarul fusese acolo.

Se culcă. Nu adormi. Stătu în întuneric cu ochii deschiși și se gândi la Szegedy. La omul. La funcționarul care, într-o zi de aprilie 1865, ținuse în mână cererea unui tânăr pe care nu-l cunoștea, pentru o revistă într-o limbă, pe care, probabil, n-o vorbea, și scrisese opt rânduri care — fără știrea lui, fără intenția lui — deschiseseră o ușă, prin care avea să treacă o națiune întreagă.

Sau nu. Poate ușa fusese deschisă de altcineva, de mai sus, și Szegedy doar stătuse lângă ea.

Mara nu știa. Nu avea să știe. Și tocmai asta o ținea trează, la unu și ceva noaptea, într-un apartament din Budapesta, ascultând vântul care mișca un ziar pe o stradă goală.

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 9

CASA MEMORIALĂ „IOSIF VULCAN”
HOLOD 2026

Capitolul al nouălea

CE NU CĂUTA

Două săptămâni trecură fără ca Mara să deschidă vreunul dintre cele două fișiere.

Nu evita subiectul — sau așa își spunea. Pur și simplu avea altceva de făcut. Probele de tipar ale volumului colectiv veniseră cu întârziere și trebuiau corectate în trei zile. Un colocviu online, la care se angajase cu luni în urmă și la care nu mai dori să participe, îi cerea o prezentare de douăzeci de minute. E-mailurile se acumulau cu insistența tăcută a lucrurilor care nu sunt urgente, dar nici nu dispar. Viața academică, în forma ei procedurală — cea care nu cere să gândești, ci doar să funcționezi. Mara funcționa bine. Funcționase întotdeauna bine.

Kertész nu o contactă. Nici ea pe el. Existau, pentru moment, în universuri paralele — același subiect, aceleași documente, concluzii opuse.

Pe 18 martie, se întoarse la arhive.

Nu pentru Szegedy. Pentru o ultimă referință — un raport al guvernatorului Levin Rauch din 1869 privind supravegherea presei croate. Un detaliu minor, o notă de subsol, într-un capitol aproape terminat. Genul de muncă pe care o face un cercetător la capăt de drum: verificări de confirmare, nu explorări.

Dosarul era voluminos — corespondență a Cancelariei cu autoritățile din Zagreb, 1868–1870. Mara îl răsfoi metodic. Găsi referința pe care o căuta — circulara din 3 martie 1869. Notă pagina. Se asigură. Apoi, din obișnuință, parcurse restul dosarului.

Penultima filă era o circulară internă a Ministerului de Interne, datată 12 ianuarie 1869, adresată tuturor cancelariilor din imperiu. Nu avea legătură cu Croația. Mara aproape că o trecu — dar un cuvânt îi opri privirea: *sajtóosztály*. Secția de presă.

Citi titlul complet: „Unificarea procedurilor de evaluare a cererilor de autorizare pentru publicații periodice în limbile minoritare”.

Nu era un document despre Vulcan. Nu era un document despre Szegedy. Era o circulară internă a Ministerului de Interne, datată 12 ianuarie 1869, adresată tuturor cancelariilor din imperiu, privind „unificarea procedurilor de evaluare a cererilor de autorizare pentru publicații periodice în limbile minoritare”.

Era o circulară tehnică — patru pagini de instrucțiuni birocratice privind formatul rapoartelor de evaluare, termenele de răspuns, criteriile de clasificare a publicațiilor. O parcurse profesional, notând elementele relevante pentru capitolul despre Croația. Și apoi, la pagina trei, un paragraf.

Az értékelő jelentéseknek minden esetben tartalmazniuk kell a hatályos jogszabályi hivatkozást. Amennyiben az előadó nem talál alkalmazható jogszabályt, köteles ezt a tényt írásban rögzíteni, és a döntést felsőbb szintre terjeszteni.

Rapoartele de evaluare trebuie să conțină în toate cazurile referința la legislația în vigoare. În cazul în care referentul nu găsește o legislație aplicabilă, este obligat să consemneze acest fapt în scris și să refere decizia la nivelul superior.

Citi paragraful din nou. Apoi se opri.

Circulara era din 1869. Raportul lui Szegedy era din 1865. Patru ani mai devreme. Circulara nu putea fi cauza comportamentului lui Szegedy — venea după. Dar putea fi efectul. Sau, mai exact, putea fi dovada că acel

comportament al său nu fusese un act izolat. Că altcineva, altundeva în imperiu, făcuse la fel. Că problema fusese suficient de frecventă încât, în 1869, Ministerul simțise nevoia să o reglementeze.

Dacă Ministerul de Interne emitea în 1869 o instrucțiune, care cerea referenților să consemneze absența legislației și să refere decizia la nivel superior, însemna că, înainte de 1869, această practică nu era standardizată. Referenții făceau ce credeau ei de cuviință. Unii citau o lege oarecare. Unii nu scriau nimic. Și unii — ca Szegedy — consemnau adevărul.

Szegedy nu executase o instrucțiune. În 1865, instrucțiunea nu exista. Avea să existe abia patru ani mai târziu — tocmai pentru că funcționari ca Szegedy demonstraseră că e nevoie de ea.

Mara simți ceva apropiat de ușurare — dar nu ușurare. Senzația de a vedea un lucru așezându-se la locul lui, cu liniștea care vine când o piesă căutată mult se dovedește a fi fost în fața ta tot timpul.

Circulara nu dovedea că Szegedy fusese onest. Nu dovedea că acționase independent. Dar demonstra un lucru verificabil: procedura pe care Szegedy o urmasse în 1865 nu devenise normă oficială decât în 1869. Ceea ce făcuse Szegedy era, în 1865, un gest pe care nu i-l ceruse nimeni. Nu era obligat. Făcuse o alegere.

Iar nota răătăcită — cea cu „instrucțiunea superioară” — putea fi explicată altfel decât presupunea Kertész. „Decizia a fost luată conform instrucțiunii superioare” nu însemna neapărat că instrucțiunea venise înainte de raportul lui Szegedy. Putea însemna că, după raportul lui Szegedy, un superior — Kubinyi, consilierul care semnase rezoluția finală — justificase decizia invocând o instrucțiune generală, poate verbală, poate inexistentă,

tocmai pentru a-și acoperi propria responsabilitate. Birocrația nu funcționează doar de sus în jos. Funcționează și de jos în sus, și lateral, și circular.

Nu era o dovadă. Era o posibilitate. Dar era o posibilitate la fel de bine fundată ca cea a lui Kertész. Și, pentru prima dată de la seminar, Mara simți că putea scrie.

Fotografie circulara. O clasifică. Ieși din arhive.

Nu merse acasă. Merse, pentru prima dată, în șase luni de Budapesta, într-o librărie. Nu o librărie academică — o librărie mică de pe strada Ráday, plină de romane și de vin, din acel gen de librării care există în Europa Centrală ca dovadă că cineva, undeva, încă mai crede în cuvântul tipărit. Cumpără un caiet. Nu un caiet de cercetare — un caiet obișnuit, cu copertă albastră, fără linii.

Se așează într-o cafenea de lângă librărie. Deschise caietul. Și scrise, cu stiloul pe care îl purta întotdeauna, dar pe care nu-l folosea aproape niciodată, un singur rând:

Szegedy a făcut o alegere. Nu știu care. Dar a făcut-o.

Închise caietul. Bău cafeaua. Se uită pe fereastră la strada pe care treceau oameni care nu știau nimic despre Szegedy și cărora nu le păsa — ceea ce era normal, și corect, și inevitabil.

Dar Mara se opri.

Plăti cafeaua. Ieși. Și, în drum spre casă, își dădu seama că știa ce trebuia să facă. Nu cu articolul — cu articolul avea să decidă mai târziu, când cuvintele aveau să se așeze singure sau să refuze s-o facă. Ci cu altceva. Cu ceva anterior articolului, anterior argumentelor, anterior dovezilor.

Trebuia să meargă la Holod.

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 10

CASA MEMORIALĂ „IOSIF VULCAN”
HOLOD 2026

Capitolul al zecelea

HOLOD

Trenul spre Oradea pleca de la gara *Keleti* la șase dimineața. Mara ajunsese la gară cu douăzeci de minute înainte de plecare, cu un rucsac mic și cu caietul albastru în buzunarul hainei. Nu luase laptop. Nu luase dosare. Doar telefonul, cu ecranul lui crăpat, și caietul albastru în buzunarul hainei.

Călătoria dură cinci ore. Trenul traversează câmpia ungară — plată, cenușie în lumina aceea de martie timpuriu care nu e nici iarnă, nici primăvară, ci doar un interval. Mara stătu la fereastră și privi. Nu citi. Nu lucră. Privi câmpia care trecea pe lângă ea, cu satele ei aplatizate, cu bisericile lor cu turnuri ascuțite, cu drumurile drepte, care dispăreau la orizont.

La Oradea schimbă trenul. Un tren local, mai mic, mai lent, care se mișca prin peisaj cu precauția unui om care calcă pe gheață subțire. Peisajul se schimbă. Câmpia se ondula, dealurile apăreau la marginea vederii, copacii deveneau mai mulți, mai deși. Mara privi și simți ceva pe care nu-l anticipase: o jenă. Crescuse în Oradea. Traversase județul de zeci de ori, în mașina părinților, pe drumuri pe care le știa din memorie musculară. Și totuși, undeva între Oradea și Budapesta, între licență și postdoctorat, începuse să vorbească despre Bihor așa cum vorbeau colegii ei maghiari — cu o politețe care era, de fapt, condescendență. *Provincia*. Acum, privind dealurile dintre Holod și Beiuș, nu vedea o provincie. Vedea un peisaj care știa ceva ce ea uitase.

Coborî la Holod pe la prânz. Gara — dacă putea fi numită gară — era o platformă de beton cu un acoperiș de tablă și un orar lipit pe un stâlp. Nimeni nu coborâse în afară de ea. Nimeni nu aștepta.

Merse pe jos prin sat. Drumul era asfaltat, dar îngust, cu garduri de lemn sau beton pe o parte și câmp deschis pe cealaltă. Case joase, curți largi, un câine care o privi din spatele unui gard cu atenția specifică câinilor de la țară, care nu latră la străini dar nici nu-i ignoră — îi evaluează. Mara îi susținu privirea o secundă, apoi continuă.

Știa, din lecturi, că Vulcan se născuse aici în 1841. Că aici crescuse până la zece ani, când fusese trimis la gimnaziu la Oradea. Că aici se întorsese, de-a lungul vieții, ca vizitator — nu ca locuitor. Holod fusese pentru Vulcan ceea ce sunt satele pentru mulți oameni din Europa Centrală: un loc de plecare. Un punct din care te îndepărtezi toată viața, dar de care ești legat prin ceva ce nu e nici memorie, nici nostalgie, ci doar gravitație.

Găsi bustul, pe un soclu de piatră, în curtea bisericii. Vulcan în bronz — privirea fixă, mustața stufoasă, iar sub rigiditatea bustului, un chip surprinzător de blând, aproape zâmbitor. Placa de sub bust: *Iosif Vulcan, 1841–1907, scriitor, publicist, fondatorul revistei „Familia”*. O viață întreagă redusă la trei substantive.

Stătu în fața bustului câteva minute. Bronzul nu e om. Placa nu e viață. Bustul nu e Vulcan, la fel cum raportul lui Szegedy nu e Szegedy. Sunt urme. Și urmele nu sunt pașii.

Se întoarse spre drum. Și atunci auzi o voce.

— Căutați ceva?

Mara se întoarse. O femeie tânără — douăzeci și cinci, poate douăzeci și șapte de ani — stătea la poarta curții bisericii. Purta o jachetă groasă, blugi, cizme de cauciuc. Avea părul strâns într-o coadă și un zâmbet ușor, interogativ. Avea în mână un aparat foto — nu un telefon, ci un aparat vechi,

cu obiectiv, din cele pe care le folosesc oamenii care fotografiază documente, pentru că nu se încred în digitalizarea altora.

— Sunt cercetătoare, spuse Mara. Lucrez la un proiect despre presa din secolul al nouăsprezecelea.

— Despre Vulcan?

— Tangențial. Lucrez pe dosarele de autorizare — mai ales pe cazul „Familia”.

Tânăra dădu din cap.

— Aveți acces la Casa Memorială? Nu e deschisă oficial azi, dar pot să vă arăt. Sunt voluntară.

Mara ezită. Nu pentru că nu voia — ci pentru că vizita la Holod nu fusese planificată ca o vizită de cercetare. Fusese un gest — irațional, necuantificabil. Dar tânăra deja deschisese poarta și o invita cu un gest simplu, de o naturalețe care nu admitea refuz.

Casa Memorială era o clădire mică, parter, tencuită în alb-gri, sub un acoperiș de țiglă roșatică. În lumina de final de martie, fațada părea și mai plată, aproape fără umbre. Pe peretele din dreapta, literele negre — *CASA MEMORIALĂ „IOSIF VULCAN”* — stăteau rigide, ca pe un formular. În față, curtea era doar pământ tare, brăzdat de urme vechi și înghețate; nici urmă de alee, nici urmă de verdeță. Două camere de expoziție: documente sub sticlă, fotografii pe pereți, o vitrină cu cărți vechi. Parcurse expoziția cu atenție profesională — evaluând, clasificând, notând mental ce era original și ce era reproducere. Nimic surprinzător. Nimic nou.

Ceva era, totuși, diferit. Nu informația — contextul. A vedea o scrisoare a lui Vulcan nu într-o sală de arhivă din Budapesta, ci aici, în Holod, în casa

de lângă biserica unde fusese botezat — asta schimba ceva. Nu în conținut. În greutate. Aceleași cuvinte cântăreau altfel aici.

Tânăra o însoțise discret, fără să vorbească, lăsând-o să privească. Acum stătea lângă ușă, cu mâinile în buzunarele jachetei.

— Cunoașteți bine arhiva? întrebă Mara.

— Destul de bine.

— De când sunteți voluntară?

— De doi ani. Am studiat istoria la București. Am revenit aici pentru un proiect de digitalizare.

— Din Holod sunteți?

Tânăra ezită — o ezitare fină, abia perceptibilă, de genul celor pe care Mara le detecta instinctiv, pentru că cercetătorul de arhive este, în fond, un cititor de ezitări.

— Nu direct din Holod. Din zonă.

Mara dădu din cap. Nu insistă.

Ieșiră din casă. Curtea era mică, cu un gard de lemn și un copac — un nuc, judecat după ramurile goale care se deschideau deasupra ca un labirint invers. Se uită la copac. Nucul acela era probabil destul de bătrân încât să fi existat când Vulcan era copil. O ipoteză frumoasă, dar nedatabilă.

— Pot să vă întreb ceva? spuse Mara. De ce faceți asta? Voluntariatul. Digitalizarea. E departe de tot. Nu e un proiect spectaculos.

Tânăra o privi. Zâmbi — nu un zâmbet larg, ci unul concentrat, ca o lumină care trece printr-o fereastră îngustă.

— Din rațiuni de familie, spuse.

Mara așteptă o continuare. Nu veni.

— Din familia dumneavoastră are cineva legătură cu Vulcan?

— În Holod, nimeni nu e complet străin de Vulcan. Măcar printr-o poveste.

Nu era un răspuns. Și nu era o evitare. Era un mod de a spune fără a spune, pe care Mara îl recunoscuse pentru că îl întâlnise în documente: formula care lasă o ușă deschisă fără a arăta ce e dincolo.

Se despărțiră la poartă. Mara îi mulțumi. Tânăra ridică mâna — un gest scurt, fără ceremonie. Mara porni pe drumul înapoi spre gară.

Apoi se opri. Se întoarse.

— Cum vă numiți? strigă.

Dar tânăra intrase deja în curte. Auzi, din spatele gardului, o voce care striga — o altă femeie, mai în vârstă, care o chema pe voluntară din casă:

— Ana! Vino, că se răcește mâncarea!

Mara rămase o secundă pe drum. Ana. Un nume comun. Se întoarse și merse spre gară.

Trenul de întoarcere trecu din nou prin câmpia care se întindea spre Budapesta, acum în lumina de seară — mai caldă, mai oblică, mai dispusă să se oprească pe lucruri în loc să le traverseze. Mara stătu la fereastră și privi. Scoase caietul albastru. Deschise la pagina unde scrisese acel singur rând — Szegedy a făcut o alegere — și scrisese dedesubt:

Am fost la Holod. N-am găsit nimic. Dar am văzut de unde a plecat.

Apoi, după o pauză:

Un sat din care se vede orizontul.

Închise caietul. Se uită pe fereastră. Câmpia trecea. Lumina cobora. Undeva, într-un sat, pe care trenul îl traversa fără să se oprească, un câine lătra la ceva ce numai el vedea.

Mara se gândi la tânăra din Holod. La felul în care spusese „din rațiuni de familie” — cu o naturalețe care excludea explicația. Se gândi la nucul din curte. La bustul de bronz din curtea bisericii.

Și, brusc — ca un sunet dintr-o cameră alăturată — îi veni ideea că poate asta era lecția pe care n-o ceruse nimeni: *un loc nu explică un om, dar îi dă măsura*. Vulcan nu era mare pentru că făcuse lucruri mari. Era mare pentru că plecase dintr-un loc mic și nu-l uitase. Și Szegedy — funcționarul fără biografie, fără monument, fără stradă — era, poate, la fel. Un om dintr-un loc mic care, într-o zi, scrisese o propoziție care nu se potrivea cu locul în care se afla.

Trenul intră în gara *Keleti* la zece seara. Mara coborî. Traversă holul stației. Ieși pe stradă. Budapesta era acolo, luminată și indiferentă, plină de oameni care se duceau undeva și de oameni care se întorceau de undeva, și niciunul nu știa că o femeie de treizeci și șase de ani, cu un rucsac mic și un caiet albastru în buzunar, tocmai se întorsese dintr-un sat din Bihor.

Merse acasă pe jos. Nu se grăbi. Noaptea de martie era rece și limpede. Nu se opri pe niciun pod. Nu privi Dunărea.

Ajunsă acasă, udă planta. Apoi deschise laptopul. Deschise fișierul. Și începu să scrie.

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul II

Capitolul al unsprezecelea

VARIANTA B

Varianta în care nu mai pretindea că demonstrează: își permitea doar să arate. Mara scrise timp de unsprezece zile, fără să tragă linie sub nimic.

Nu unsprezece zile continue. Scrise dimineața, între șase și nouă, înainte de a pleca la arhive. Scrise seara, între zece și unu, cu ceașca de ceai rece lângă laptop și cu planta de pe pervaz în colțul vederii. Într-o sâmbătă după-amiază, intră în text patru ore fără întrerupere, cu telefonul închis.

Avea pe ecran două fișiere, deschise unul lângă altul.

Fișierul din stânga se numea *Articol_HZ_draft.docx* — structurat, cu note de subsol, cu aparatul critic, cu limba aceea rece și precisă pe care o cere o revistă științifică de istorie. Fișierul din dreapta se numea *Note_Szegedy.docx* — observațiile pe care nu le putea demonstra, detaliile pe care un evaluator anonim le-ar fi tăiat cu un comentariu de tipul *speculativ — eliminați*.

Diferența dintre ele se estompă pe măsură ce trecu timpul. Propozițiile migrau dintr-un fișier în celălalt. Frontiera dintre demonstrabil și nedemonstrabil nu era fixă — se mișca în funcție de cât de curajoasă se simțea Mara în dimineața respectivă.

•

În a patra zi deschise biblioteca digitală a Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj. Nu dosarul de autorizare o interesa acum — ci obiectul pe care acel dosar îl autorizase. Revista. Tastă: *Familia*. Anul 1865, 5-iun-1865.

Primul lucru pe care îl văzu fu portretul de pe prima pagină. Nu era Vulcan.

Era Nicolae Jiga, un *mecena* care donase douăzeci de mii de florini pentru studenți săraci. Biografia, semnată de Vulcan. Mara derulă tot numărul. Vulcan mai semna cronică din Pesta și un concurs de nuvele. Își punea numele pe pagina finală — *Proprietariu, redactoru respundiatoriu si editoriu: Iosifu Vulcanu* — dar nu își punea chipul în revistă. Niciun portret, nicio autobiografie, niciun editorial programatic.

Revista începea cu mecenatul, nu cu editorul.

Apoi deschise Numărul 6, din februarie 1866. Trecu repede peste celelalte texte. Se opri pe pagina 68. Între un reportaj despre Dahomey și o traducere din Pușkin, o poezie scurtă. *De-asiu avé...* de Mihaiu Eminescu. Și la subsolul paginii, nota redacției: *Cu bucuria deschidem colónele fóiei nóstre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice tramise nóue ne-a suprsu plăcutu. Red.*

O singură frază. Un editor de douăzeci și cinci de ani scria despre un poet de șaisprezece ani, și niciunul dintre ei nu putea bănuși ce începe. *Ne-a suprsu plăcutu. Atât.*

Verifică și numerele din iunie 1870. Cinci ani de la fondare. Nimic. Niciun editorial retrospectiv, niciun bilanț. Un număr ca oricare altul.

Absența portretului. Nota de subsol la Eminescu. Lipsa aniversării. Trei forme ale aceluiași gest: o prezență care se definea prin retragere. Și Mara pricepu de ce articolul ei era atât de greu de scris. Subiectul ei rezista narării. Vulcan nu lăsase urme autoreferențiale. Nu existau jurnale, nu existau confesiuni. Existau doar actele — dosarul, numerele revistei, nota de subsol. Forme ale golului: locurile din care Vulcan se retrăsese, lăsând în urmă conturul exact al prezenței sale.

•

În a șaptea zi primi un e-mail de la profesorul Kertész. Câteva rânduri în maghiara aceea curtenitoare și impersonală. Îi trimitea un articol publicat cu două săptămâni înainte, într-o revistă de la Viena.

Mara deschise *pdf*-ul. Kertész scrisese exact ce îi spusese în seara aceea de pe Bulevardul *Múzeum* — imperiul care controla permițând. Articolul era bine documentat, elegant. Nota de subsol 23 cita dosarul. Nota de subsol 31 menționa circulara din 1869.

Închise documentul. Stătu un minut cu mâinile pe tastatură fără să scrie ceva.

Dacă ea nu publica, versiunea lui Kertész rămânea singura. Nu greșită, dar incompletă. Și o jumătate care rămâne singură devine, încet, un întreg. Dosarul lui Szegedy rămânea cu un singur cititor profesionist. Iar un document cu un singur cititor nu e încă parte din istorie — e doar parte din povestea acelui cititor.

Nu orgoliul o puse în mișcare. Ci conștiința că tăcerea ei nu era neutră. Că a nu publica era, și ea, o formă de decizie. Că Szegedy merita un al doilea cititor — unul care să-l lase acolo unde stătea: în ambiguitatea gestului, în imposibilitatea de a ști.

•

Scrise Varianta A în trei zile. Cronologia celor șaptezeci și trei de zile. Aparatul critic. Nota de subsol 47 — *Absența unui dosar echivalent din fondul Consiliului Locotenențial nu permite excluderea ipotezei unei directive de nivel superior, deși niciun document disponibil nu o susține direct* — recită, cântărind fiecare cuvânt.

Varianta A era corectă. Spunea ce se putea spune. Se oprea acolo unde se opreau dovezile.

Și totuși, de fiecare dată când trecea la fișierul din dreapta — cele douăzeci și trei de pagini fără structură, fără note de subsol, fără nicio pretenție de a fi publicat — simțea că acolo era mai aproape. Nu mai aproape de adevăr. Mai aproape de ceea ce documentele cereau să fie spus, dacă cineva le-ar fi citit fără aparatul critic între ochi și pagină.

Acolo scrisese despre semnătura prelungită a lui Szegedy. Despre punctul de cerneală. Despre nota răătăcită cu dosarul absent. Despre vizita la Holod. Despre nota de subsol la Eminescu și despre absența portretului și despre absența aniversării — și despre felul în care toate aceste absențe desenau, prin negativ, conturul unui om care nu se lăsa prins în propriile texte.

Lucruri adevărate, dar nedemonstrabile.

•

Salvă *Articol_HZ_draft.docx*. Era gata — nu perfect, dar gata, în sensul în care sunt gata lucrurile care nu se mai schimbă dacă le privești mai mult.

Deschise *Note_Szegedy.docx*. Îl redenumi. Șterse numele vechi. Tastă, cu degetele care mergeau mai încet decât de obicei: *Szegedy_B.docx*.

Trase fișierul în folderul „Szegedy” — cel în care ținea fotografiile cu semnătura, cronologia celor șaptezeci și trei de zile, poza cu nota răătăcită. Un folder pe care nimeni nu avea să-l deschidă. Nu era o arhivă, pentru că o arhivă presupune un cititor viitor. Era doar un loc în care lucrurile stăteau.

Închise laptopul. Udă planta de pe pervaz. Se uită pe fereastră. Strada Dob, noaptea. Un felinar. Un câine care traversa fără grabă.

Undeva, pe un hard disk, într-un folder pe care nimeni nu avea să-l deschidă, douăzeci și trei de pagini stăteau în întuneric. Ca o notă de subsol pe pagina 68 a unei reviste din 1866. Ca un dosar într-un depozit de arhivă. Ca fila patruzeci și șapte dintr-un teanc de patruzeci și șapte.

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 12

CASA MEMORIALĂ „IOSIF VULCAN”
HOLOD 2026

Capitolul al doisprezecelea

GREUTATEA SPECIFICĂ A MÂINII

Cu trei săptămâni înainte de mutarea la Viena, Mara trimise Varianta A.

Se întâmplă într-o marți, în apartamentul din strada Dob, cu o ceașcă de cafea pe jumătate băută și fereastra deschisă spre curtea interioară în care cineva întindea rufe. Profesorul Krantz îi făcuse comentariile — minore, cosmetice: sugestii de reformulare, cereri de surse — și Mara le acceptase pe toate, una câte una, cu reflexul unui editor care trece prin revizii de rutină: mecanic, cu mintea în altă parte.

Articolul era bun. Solid. O contribuție care se așeza, inevitabil, într-un strat nou de sediment. Nota de subsol — nota aceea în care cele 73 de zile apăreau ca posibilitate deschisă, nu ca concluzie — supraviețuise. Krantz o lăsase. „Interesant”, scrisese în margine, ceea ce, în vocabularul lui, era echivalentul unui sărut pe frunte.

Trimise fișierul final redacției din München. Apoi închise laptopul și rămase câteva minute nemișcată, cu palmele pe birou, ascultând rufele care fâlfâiau în curte cu un ritm neregulat, ca o respirație.

Nu simți nimic. Asta era partea pe care n-o anticipase. Se pregătise pentru rușine, pentru ușurare, pentru sentimentul acela amar-dulce, pe care îl ai când renunți la ceva prețios în schimbul a ceva util. Dar nu veni nimic. Doar rufele.

A notat în agendă: «trimis». Și a simțit că nota aceea era mai reală decât articolul.

•

Articolul apăru în *Historische Zeitschrift* în noiembrie, cu identificatorul digital care îi garanta existența permanentă în bazele de date academice și un rezumat bilingv. Kertész îl cită în luna următoare, în propria lui lucrare — corect, elegant, cu formula „Ionescu (2025) observă, *fără a dezvolta...*” — și sintagma *fără a dezvolta* rămase în mintea Marei mai mult decât ar fi vrut, ca un ciob, pe care îl calci noaptea, pe drumul spre baie.

Viața continuă. Postdoctoratul fu prelungit cu un an. Krantz o invită într-un proiect nou — un grant al Consiliului European al Cercetării despre mobilitatea funcționarilor în Imperiul Austro-Ungar, un subiect vast și finanțabil. Mara acceptă. Își luă un apartament mai mare pe Josefstädter StraÙe, cu lumină dimineața. Învăță să gătească *Kaiserschmarrn*. Începu să alerge pe malul Dunării marțea și joia.

Noaptea, uneori, se trezea cu senzația exactă a hârtiei din dosarul 1865/IV/287 sub degete. Nu era un vis. Era ceva mai precis decât un vis — o informație a pielii, o memorie tactilă, pe care corpul o păstra cu o fidelitate pe care mintea n-o avea. Simțea greutatea specifică a filei, asprimea ușoară a fibrei, acel loc — al treilea rând de jos, la patru centimetri de marginea dreaptă — unde cerneala se îngroșase cu câțiva microni. Degetele i se mișcau în întuneric ca și cum ar fi citit *Braille*.

Se întorcea pe o parte și adormea la loc.

•

În februarie, primi un e-mail de la Farkas, coordonatorul digitalizării arhivelor din Budapesta. O invita la inaugurarea publică a „Marii restaurări digitale” — prima tranșă de documente din Cancelaria Imperială, disponibile

acum online, gratuit, în rezoluție maximă. „Un moment istoric”, scria Farkas. „Vă considerăm parte din acest proiect.”

Mara deschise platforma. Navigă prin meniuri, prin filtre, prin câmpuri de căutare. Găsi seria IV, anul 1865, dosarul 287. Apăsă. Paginile apărură pe ecran — imaculate, luminoase, cu o claritate pe care originalul n-o avusese niciodată. Textul era perfect lizibil. Fiecare literă, conturată. Fiecare semnătură, fluidă.

Mări imaginea pe locul în care ar fi trebuit să fie punctul de cerneală.

Linia semnăturii lui Szegedy era uniformă. Un arc continuu, fără întreruperi, fără ezitări, fără exces de material. Imaginea era mai clară decât fusese vreodată pe ecranul ei crăpat — atât de clară încât totul devenise egal. La rezoluția ecranului, diferența de câțiva microni dintre o linie apăsată și una ezitantă dispărea; cerneala era cerneală, uniformă, netedă, indiferentă. Undeva, în fișierul original, informația poate că exista încă — dar nimeni nu avea să mărească imaginea la acea scară, nimeni nu avea să caute ceea ce nu știa că lipsește. Nimeni nu va ști că a lipsit ceva, pentru că nimeni nu a știut că era acolo.

Privi ecranul. Apoi se ridică, merse la bucătărie, își turnă apă într-un pahar, îl bău, spală paharul, îl puse la uscat. Se întoarse la birou. Închise platforma. Deschise cererea de grant — un proiect de cercetare pe cinci ani, finanțat de Comisia Europeană, pentru care lucra de câteva luni de zile.

Lucră o oră. Poate o oră și jumătate. Corectă o bibliografie, reformulă un paragraf metodologic, verifică un termen-limită. Lucruri concrete, verificabile, lipsite de ambiguitate. Lucruri care nu trimiteau la dosare inexistente.

Apoi deschise sertarul biroului în care ținea caietul albastru. Îl ținea acolo, sub facturi și sub o carte poștală de la mama ei, nu ascuns, dar nici la vedere — la distanța exactă la care ții lucrurile pe care nu le poți nici arunca, nici folosi.

Îl deschise. Citi prima pagină, apoi a doua. Scrisul ei de mână — pe alocuri mare și convins, pe alocuri minuscul, ezitant — i se păru scrisul altcuiva. Al unei femei care crezuse ceva. Nu o teorie, nu o ipoteză — un lucru fără nume, care ținea de modul în care o mână se oprește pe o foaie de hârtie.

Întrebarea pe care și-o puse în acea dimineață nu fu: *Am greșit?*
Întrebarea fu: *Mai pot ajunge acolo?*

Nu la Holod. La locul din ea însăși în care Szegedy fusese viu.

FORMA GOLULUI

sau Cele 73 de zile

Capitolul 13

CASA MEMORIALĂ „IOSIF VULCAN”
HOLOD 2026

Capitolul al treisprezecelea

CALEA FERATĂ

Trenul spre Budapesta plecă din Wien Hauptbahnhof la 7:42 dimineața. Mara nu planificase călătoria. Era încă februarie, dar în corpul ei se instalase deja martie. Se trezi la cinci, fără ceas, cu aceeași senzație tactilă — hârtia, fibra, cerneala — și, în loc să se întoarcă pe o parte, se îmbracă și își puse câteva lucruri în rucsac.

Nu luă caietul albastru. Nici laptopul. La ușă, cu mâna pe clanță, se opri. Se întoarse. Luă caietul. Ieși apoi pe palier și coborî scările fără să aprindă lumina.

Austria trecu repede — viile din Burgenland, apoi câmpia care se deschidea dincolo de graniță, plată și cenușie în lumina aceea de februarie care nu promite nimic. La *Budapesta-Keleti*, schimbă pe trenul spre Oradea. Și abia atunci, privind câmpurile negre care treceau pe lângă fereastră, încă fără zăpadă, cu o atenție pe care nu le-o acordase niciodată, Mara simți că traseul se inversase. Mereu trecuse prin peisajul acesta spre ceva — spre o arhivă, spre un document, spre o descoperire. Acum nu știa spre ce merge — ceea ce era altceva decât a merge spre nimic.

La Oradea, schimbă cu microbuzul de Holod. Aceleași drumuri desfundate, aceiași câini la porți, aceeași casă a lui Vulcan la marginea satului, cu acoperișul care se lăsa puțin pe stânga, ca o pălărie pusă într-o doară. Primăria era închisă. Doamna Ilona — casiera care avea cheia — era plecată la Beiuș. Un vecin o recunoscuse pe Mara și îi spuse să aștepte; o să se întoarcă spre seară.

Mara nu așteptă. Merse pe ulița din spate, pe lângă gardul casei memoriale, până în spatele grădinii, unde salcâmul cel mare își întindea ramurile goale peste zid. Aerul mirosea a pământ umed și a lemne arse. Mirosea ca în curtea de la Oradea, la bunici, dar nu se gândi la asta; doar inspiră adânc. Un cocoș cântă undeva, într-o curte nevăzută.

Se așeză pe un trunchi tăiat, lângă zid, și deschise caietul albastru pe o pagină goală. Scoase stiloul.

De la poartă, un zgomot de pași pe pământ tare. Mara ridică privirea. Ana venea pe alee cu un teanc de plicuri în mână. O recunosc pe Mara fără să pară surprinsă. Se opri o secundă.

— V-ați întors, spuse. Nu era o întrebare.

Mara dădu din cap. Ana intră în casă

Nu scrise nimic.

Stătu acolo un timp pe care nu îl măsură, cu stiloul în mână și pagina albă în poală, ascultând sunetele satului. O mașină trecu pe drum. Cineva strigă un nume — Floriaan! — cu un accent lung pe *a*, care se pierdu în aer. Ramurile salcâmului se frecau una de alta cu un scârțâit uscat.

Și atunci, fără niciun motiv pe care l-ar fi putut articula, Mara simți din nou. Nu senzația hârtiei vechi, ci altceva: o greutate în mână, o presiune în vârful degetelor, ca și cum stiloul ar fi vrut să coboare singur spre pagină. Nu era inspirație — termenul era prea general. Era muscular, fiziologic, o memorie a corpului care știa ce mintea uitase: că a scrie nu înseamnă a formula, ci a apăsa. Că între deget și hârtie există un spațiu infinitezimal în care se decide totul — dacă linia va fi dreaptă sau nu, dacă mâna va ezita sau

nu, dacă urma va fi un text sau doar un semn, și dacă semnul acela va fi citit sau nu, și de cine, și când.

Mara apăsă. Penița atinse hârtia. Cerneala începu să curgă — încet, neregulat, formând nu o literă, nu un cuvânt, ci doar un punct. Un punct mic, negru, ușor difuz, cu marginile absorbite de fibra caietului, care nu spunea nimic și nu demonstra nimic, dar care era, indiscutabil, cu certitudinea mută a lucrurilor care există fără permisiunea noastră.

Mara privi punctul. Ridică stiloul. Închise caietul.

Rămase pe trunchiul tăiat până când umbrele se lungiră și aerul se răci. Când se ridică, lumea se reasează un moment în jurul ei, ca după o lungă nemișcare. Porni înapoi pe uliță, spre stația de microbuz. Trecea pe lângă casa memorială, când observă că oblonul de la fereastra camerei de lucru — camera aceea în care, poate, și Vulcan își petrecuse orele lungi cu hârtie și cerneală — se deschisese singur în bătaia vântului. Se vedea înăuntru o lumină slabă, sigur reflexia soarelui de seară pe geamul de vizavi, dar care, pentru o secundă, păru să vină din interior.

Mara se opri. Privi fereastra. Oblonul se legăna, o bătaie ritmică ce îi amintea de propria oboseală pulsând în tâmples. Lumina dispăru, lăsând camera în penumbra cenușie a unei istorii care refuza să se lase descifrată.

Porni mai departe.

•

Caietul albastru există. Cine l-ar deschide n-ar găsi în el nicio revelație. Notițe de arhivă, numere de dosar, câteva fraze incomplete. Pe una din

ultimele pagini, un punct de cerneală, fără nicio explicație în jurul lui, ca un crater pe o hartă a unei planete unde n-a ajuns nimeni.

Articolul Marei Ionescu, „Administrative Delays and Bureaucratic Restructuring in the Imperial Chancellery, 1864–1866”, a fost publicat în *Historische Zeitschrift*, vol. 321, nr. 2, pp. 287–312. A fost citat de patru ori. Nota de subsol 47, care menționează „posibilitatea unei ezitări individuale nesistematizabile”, n-a fost citată de nimeni.

Din caietul albastru. Nedatat.

Azi am trecut pe lângă un birou de funcționari — ceva cadastral, ceva cu acte. Era coadă. O femeie se certa cu un funcționar la ghișeu. Funcționarul avea o expresie pe care o știu: răbdarea aceea a oamenilor care aplică reguli, pe care nu le-au scris.

M-am întrebat dacă semeni cu el. Probabil nu. Probabil nu semeni cu nimeni. Am vrut să-ți spun că n-am pus în articol ce trebuia. Am pus ce se putea. Nu e același lucru, dar e tot ce am.

Stiloul apasă pe hârtie cu o fracțiune de secundă mai mult decât e necesar.

Și spațiul alb rămâne.